

ETNOGRAFISK TIDSSKRIFT

JORDENS FOLK

NR. 1 - JUNI

2014 - 48. ÅRGANG

NATTEN OG MØRKET

JORDENS FOLK

Jordens Folk er et populærvidenskabeligt etnografisk tidsskrift, der udgives af Dansk Etnografisk Forening og udkommer med fire hæfter årligt. Jordens Folk udgives med støtte fra Kulturministeriet og Undervisningsministeriets Tips- og Lottomidler

www.jordensfolk.dk

Ansvarlige for dette nummer: Thomas Friis Søgaard, Martine Lind Krebs, Jakob Krause-Jensen, Morten Schütt

Redaktion: Thomas Fibiger, Steffen Dalsgaard, Maria Louw, Lotte Isager, Jakob Krause-Jensen, Rasmus Kudahl Kaas Munch, Frida Hastrup, Maj Nygaard-Christensen, Martine Lind Krebs, Claire Dungey, Annie Thuesen, Morten Schütt, Anders Sybrandt Hansen og Thomas Søgaard Jensen. Aarhus Universitet, Afdeling for Antropologi og Etnografi, Moesgård, DK-8270 Højbjerg

Årsabonnement

220 kr. (inkl. moms og forsendelse)

Løssalgpris: Under 10 stk. - 60 kr. pr. blad.

Over 10 stk. - 40 kr. pr. blad

Årsabonnement inklusive medlemskab af Dansk Etnografisk Forening: 300 kr., 200 kr. for rabat-medlemmer.

Årsabonnement indbetales til kontonummer: 3627 1951408

Henvendelse ved køb af numre

Dansk Etnografisk Forenings Sekretariat,
ved Stine Haslund Jønsson

Afdeling for Antropologi og Etnografi,
Moesgård, DK-8270 Højbjerg

www.etnografiskforening.dk

kontakt@etnograf.net

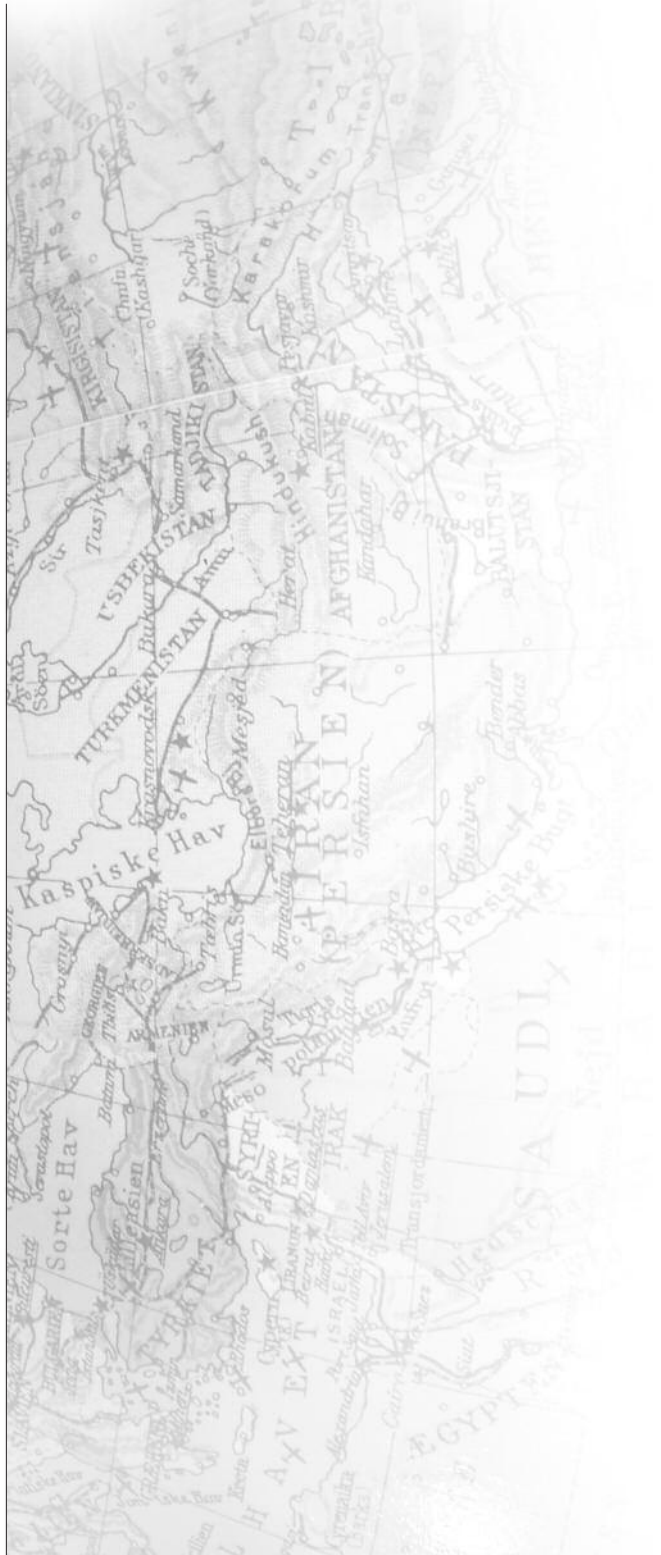
telefon: 8716 2063,

træffetid: tirsdag og torsdag fra 11-14

Billedrettelæggelse og layout Christina Dahl

Produktion PE offset-

Forsidefoto: Paul Wilson

NATTEN MØRKET og

Gennem Ludvig Holbergs komedier som f.eks. 'Jeppe på Bjerget' har de fleste danskere et kendskab til hverdagslivet i 1700-tallet. Holberg skrev om almindelige mennesker. Alligevel var der personer, som befandt sig så lavt i samfundets hierarki, at selv ikke Holberg værdigede dem et blik. Til disse 1700-tallets pariaer hørte natmændene og deres familier. Natmændene udførte en række nødvendige arbejdsopgaver såsom at feje skorstenene, aflive syge heste, afhude selvdøde dyr og hjælpe bødlerne, når forbrydere skulle pines eller henrettes. Skjult af mørket bestod den mest tidskrævende del af natmændenes arbejde dog i at rense latriner og at udføre natrenovation i byerne. Natmændenes arbejde med at fjerne byboernes efterladenskaber tjente hygiejnemæssige formål, men sikrede også, at når dagslyset atter kiggede frem, kunne byen og dens pæne borgere igen fremstå som ordentlige, rene og ikke mindst anstændige. Grundet deres beskidte, 'uærlige' og natlige arbejde var nat-

mændene og deres familier foragtede, og anstændige borgere undgik omgang med dem og ikke mindst fysisk berøring. Det var dog ikke kun social nedvurdering, som fik respektable borgere til at sky natmanden og hans slægt. Mange frygtede endog natmanden. Man mente, at en forbandelse udtalt af en natmand havde en særlig farlig kraft, eftersom han jævnligt havde nær kontakt med djævelske kræfter både igennem sit natlige virke, i arbejdet med sygdomsbefængte dyrekadavere og i sit virke på retterstederne (Krogh 2001).

Selvom natmandsinstitutionen i dag forlængst er forsvundet, så er historien om natmanden interessant, fordi den er et eksempel på, hvordan natten ikke blot er en naturlig forlængelse af dagen; hvordan kulturens "mørke" aktiviteter ofte forlægges til natten; og et eksempel på hvordan menneskers natlige arbejde eller aktiviteter kan have betydning for deres sociale status og den kulturelle betydning disse tillægges. Natten og mørket

markerer både mentale, biologiske, sociale og kulturelle brud, samt institueringen af specifikke sociale og kosmologiske domæner, handlerum og betydningstilskrivelser. Med dette temanummer af Jordens Folk ønsker vi at henlede opmærksomheden på, hvordan natten og mørket er centrale aspekter ved menneskers sociale og kulturelle liv i de forskelligartede kontekster, hvor etnografer i dag udøver deres studier.

I meget antropologisk forskning er natten og mørket ofte blevet taget for givet eller opfattet som naturlige fænomener, ligesom vejret, vinden og kulden, hvorfor disse ofte er blevet oversete og kun i ringe grad har været inddraget i studier. I erkendelse af at omkring halvdelen af menneskets liv leves i mørke og omkring en tredjedel om natten, har det været vores ambition at råde bod på antropologiens natteblindhed ved at invitere skribenter til at udforske, hvordan natten og mørket både er generative for praksis samt konstrueres i relation til specifikke so-

ciale og politiske magtforhold, lokal identitetsdannelse og kulturelle forestillinger i den kontekst, hvor etnografer udfører feltarbejde.

Mens ovennævnte beskrivelse af 1700-tallets natmænd henleder opmærksomheden på, hvordan natten og mørket i en vestlig kulturtradition ofte er blevet associeret med sort magi (Palmer 2000), beskriver Vinni Bøgelund og Thomas Fibiger i deres artikel, hvordan "Bestemmelsens Nat" for shiamuslimer i Bahrain repræsenterer et unikt tidspunkt, hvor den troendes bønner til Allah er særligt virkningsfulde, og hvor muligheden for mirakler er stor. Denne nat slettes de oprigtigt bedendes synder, og portene til Allahs tilgivelse står åbne, ligesom bønner udtalt denne nat giver forhåbninger for fremtiden. Artiklen af Annie Thuesen er centreret omkring et interview med dokumentaristen Berit Madsens samt en analyse af dokumentarfilmen "Sepideh – Reaching for the Star". I artiklen sættes der fokus på, hvordan natten for filmens hovedperson, den iranske pige Sepideh, udgør et frirum og drømmerum, hvor hun søger trøst og håb. Om natten og under den klare stjernehimmel føler Sepideh sig både tættere på sin afdøde far og tættere på drømmen om at blive astronaut og astronaut. En drøm, der dog besværliggøres af, at kvinder i Iran ikke må gå ud om natten. Mens natten og mørket repræsenterer et drømme- og mulighedsrum for den iranske pige Sepideh, beskriver Marianne Back Mosebo i sin artikel, hvordan natten og mørket i det nordlige Uganda associeres med usikkerhed, vold og kriminalitet. I Moroto Town markerer mørket transformationen af sum-

mende gader til utrygge domæner, hvilket gør, at hendes informanter forskanser sig i deres private boliger. Mørket bliver derved generativ for en lang række af emotioner og praksisser. I Thomas Friis Søgaards artikel tematiseres byens nat som et domæne for vold, kriminalitet og utryghed ligeledes. Her er fokus dog på, hvordan danske byers natliv både historisk og i dag er påvirket af politiske visioner og governmentale initiativer. Mens urbane natlige festrum ofte fremstilles som domæner, hvor etablerede identiteter flyder og sociale grænser overskrides, argumenterer artiklen for, at politiserede indsatser for et trygt natliv og dørmænds adgangsreguleringer fører til en reproduktion og forstærkelse af kønnede, klasse-mæssige og etniske grænsedragninger i danske, natlige festrum. Dette nummer af Jordens Folk har også to spændende artikler udenfor nummer. Dette gælder Steffen Dalgaard's artikel som belyser hvordan gave- og udvekslingslogikker både informerer og udfordrer parlamentsvalg på Papua Ny Guinea, samt Anders Sybrandt Hansens anmeldelse af Mads Daugbjergs nye bog *Border of Belonging: Experiencing History, War and Nation at a Danish Heritage Site*. ■

Forslag til videre læsning:

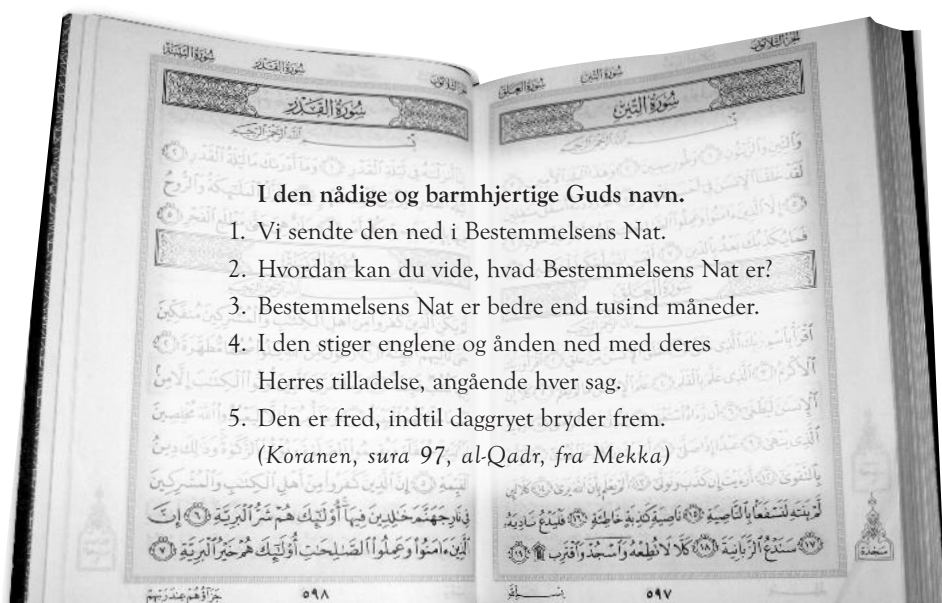
Krogh, Tyge (2001) "Natmænd, uærlighed og magi" i *Samvirke*. Årg. 74, nr. 11

Palmer, Bryan D. (2000) *Cultures of Darkness. Night Travels in the Histories of Transgression*. Monthly Review Press, New York.

God læselyst!
Thomas Friis Søgaard

LAYLAT AL-QADR

TID OG MATERIALITET I DEN GUDDOMMELIGE BESTEMMELSE NAT

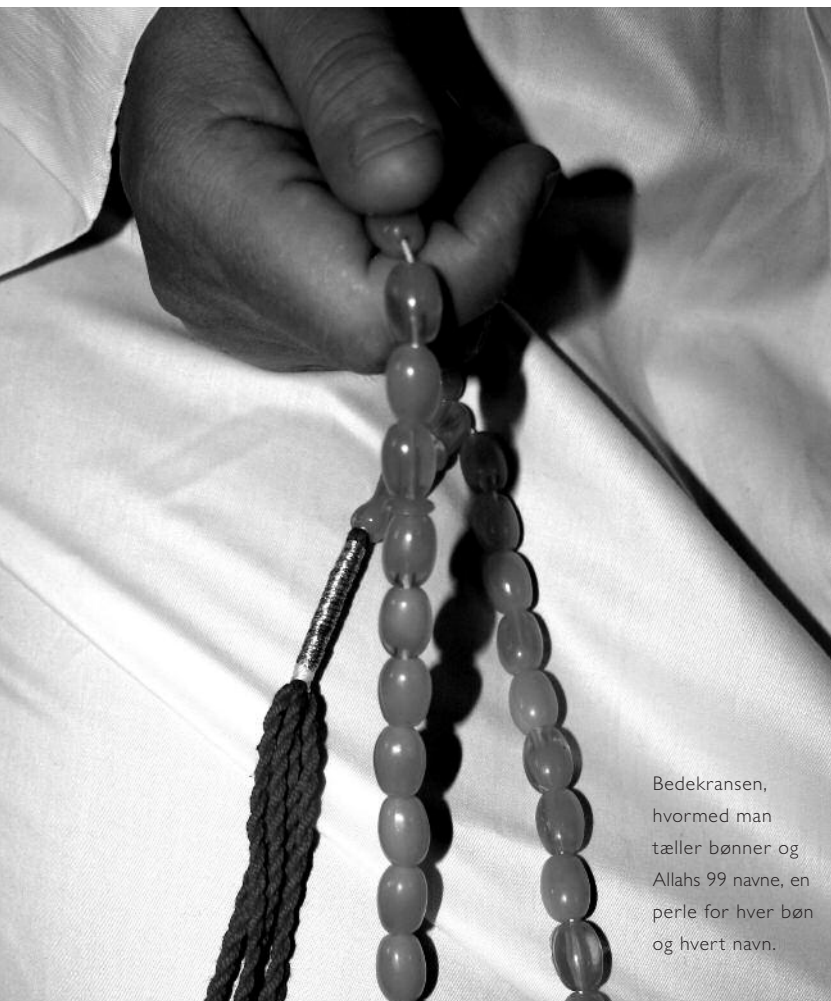

af VINNI BØGELUND OG THOMAS FIBIGER

Det er nat i *matam*, det religiøse forsamlingshus, hvor shia-muslimer på Bahrain mødes om prædikener og ritualer. Det er ikke så tit, at man er i *matam* en hel nat igennem, men denne nat er også særlig: det er *Laylat al-Qadr*, Bestemmelsens Nat. Den nat, hvor koranens første vers åbenbares for profeten Muhammad i år 610. Netop derfor er bahrainske shiitter i denne nat samlet i *matam* - mændene i stueetagen og kvinderne på første sal – for at mindes og ihukomme denne særlige nat. Man mødes imidlertid ikke blot for at mindes og fejre en mytisk og historisk begivenhed, men vigtigere endnu for at genskabe åbenbaringsøjeblikket i Bestemmelsens Nat og i nutid og fremtid få del i de mirakler, som denne guddommelige nat rummer.

Nætternes nat

Ifølge den islamiske overlevering åbenbares koranen i to stadier. Først i sin helhed fra Allah til ærkeenglen Gabriel (arabisk: Jibra'il), idet den nedsendtes fra den øverste af de syv himle til den nederste. Dernæst i brudstykker fra Jibra'il til profeten Muhammad henover en periode på 23 år; det første af disse i en sen nattetime i Hira-grotten i Nur-bjerget ved Mekka i år 610. Det fortælles, at den fyrrårig Muhammad al-'Abdullah ofte tilbragte sine nætter i ensomhed i grotten for at tænke,

Bedekransen, hvormed man tæller bønner og Allahs 99 navne, en perle for hver bøn og hvert navn.

meditere og bede. En af disse nætter viste ærkeenglen Jibra'il sig pludselig for ham i grotten, åbenbarede koranens første vers (vers 1-5 af sura 96, kaldet *al-'Alaq*) og befalede ham at gå ud og fortælle om åbenbaringen.

I denne nat, Laylat al-Qadr, bestemtes Muhammads skæbne som Allahs sendebud og profet, og

koranen bestemtes ifølge Islam som menneskenes skæbne og vej. En nat, der syntes en ganske almindelig nat som så mange andre før den, blev i et guddommeligt øjeblik til en ualmindelig og ganske særlig nat, som alverdens muslimer efterfølgende har ihukkommet og i dag mindes, fejrer og tilstræber at genskabe gennem bønner og ritualer: Laylat al-Qadr er derfor kendt under mange navne - Bestemmelsens Nat, Skæbnenatten, Kraftens Nat – og er

for mange muslimer det islamiske års mest betydningsfulde og potente nat. Den er nætternes nat.

Men hvilken nat?

Derfor er det naturligvis vigtigt at vide, hvilken nat der er Laylat al-Qadr. Problemet er imidlertid, at koranen nok omtaler natten og øjeblikket, men ikke nævner en specifik dato. Det guddommelige åbenbaringsøjeblik kan således potentielt være et hvilket som helst øjeblik i en hvilken som helst nat. Den islamiske tradition fastslår imidlertid, at natten med størst sandsynlighed falder i den sidste tredjedel af muslimernes hellige fastemåned, *Ramadan*. De fleste muslimer er endvidere enige om, at der er større sandsynlighed for, at den særlige nat falder på en af de ulige nætter i denne periode: Den 21., 23., 25., 27., eller 29. Ramadan. Men her ophører enigheden. Majoriteten af sunnimuslimer fejrer nemlig begivenheden den 27. Ramadan, mens shiamuslimer hovedsageligt fejrer begivenheden den 23. Ramadan. For shiiterne fejres begivenheden i umiddelbar forlængelse af en anden vigtig højtid i den shiittiske kalender: sørgehøjtiden for mordet på shiamuslimernes første leder Imam Ali i år 661, som ifølge overleveringen blev stukket ned med et forgiftet sværd under morgenbønnen i Kufamoskeen i det nuværende Irak (19. Ramadan) og døde to dage senere (21. Ramadan).

Under vores studie af islam på Bahrain deltog vi i denne sørgehøjtid. Sammen med tusindvis af shiamuslimer sørgede vi disse nætter i Ramadan over Imam Alis martyrium. I matam genfortaltes historien om imamens død ledsaget af klageråb og gråd, og i store proces-

sioner gik tusindvis af sørgende gennem gaderne, klædt i sort og omgivet af nattens og sorgens mørke. Og sammen med de selvsamme shiamuslimer fejrede vi umiddelbart derefter den glædelige højtid i forbindelse med Laylat al-Qadr. Thomas sammen med mændene og Vinni sammen med kvinderne.

Koranens store og små mirakler

Her sidder vi så - om natten den 23. Ramadan i 2004 - på gulvet i matam. I kvindernes afdeling på første sal. Tæt sammen; skulder ved skulder og knæ ved knæ. Alle er klædt i sort. I den traditionelle kvindedragt, *abayaen*. Over denne bærer kvinderne det sorte slag, *daffaen* og sorte tørklæder, *hejab*, der skjuler håret, men lader ansigterne frie. Forventningsfulde. Alles blikke er rettet mod en ung pige, som lidt genert og ydmygt netop har banet sig vej igennem skoven af skuldre og knæ og nu sidder i salens centrum med en mikrofon i sin hånd. Man har fortalt mig, at hun er fløjet ind fra Pakistan og blot er på gennemrejse. Hun har mange jobs i løbet af Ramadan. Med sine særlige evner er hun nemlig med til at sikre denne særlige måneds - og nats - succes.

"Sura 13, vers 39", siger en af kvinderne i forsamlingen og bryder tavsheden. Som svar på dette reciterer pigen på smukt arabisk "Han kan udslutte eller bekræfte, hvad han vil. Hos ham findes skriftens moder". Dét er pigens evne og opgave: at kunne alle koranens 30 dele, *juz*, dens 114 kapitler, *suraer*, og 6.236 vers, *ayat*, udenad, og tilmed at kunne recitere dem smukt. Kvinderne nævner på skift forskellige tilfældige vers, og hver gang kvitterer den pakistanske pige med en smuk recitation af det

rigtige koranvers.

Koranen er vigtig denne nat og måned. Ikke alene fordi den i sin tid åbenbares, men også på grund af dens guddommelige kraft og potentiale i nutiden. En kraft, der for muslimer er til stede hver eneste dag, men som intensiveres og potenseres i Ramadanmåneden og særligt under Bestemmelsens Nat. Ramadanen er muslimernes hellige fastemåned, hvor man gennem dens 29-30 dage skal afholde sig fra mad, drikke og seksuelt samvær fra solopgang til solnedgang. Undtaget er børn, ældre, syge, gravide, ammende og rejsende. Afholdenheden fra mad med videre skaber plads til eftertanke og handling. Plads til at tænke på de fattige, som ikke har råd til mad; de syge eller politisk undertrykte, som behøver hjælp; og plads til at tænke og hengive sig til Allah. For mange af de troende ledsages tankerne af handling i form af økonomisk almisse, *zakat*, eller mad til de fattige og trængende; hjælp til dem, der behøver, samt en ydmyg og dedikeret hengivelse til Allah i form af især koranrecitation.

Hver af koranens 6.236 vers (*aya* = mirakel) er som navnet antyder mirakler skænket af Allah. Og i koranen virker Allahs ord og mirakler således igennem menneskene. Det gør de ved, at man læser dem, reciterer dem og lever efter dem. Ved at man ærer koranen og holder den foran sig og over sig som et ideal til efterfølgelse. Gør man det flere sammen over længere tid og i større mængde, øges miraklernes potentiale, ligesom de også gør det med kvaliteten af den dedikation, intensitet og autenticitet, man kaster ind i koranrecitationen. På Bahrain er koranen allestedsnærværende i

Ramadan. Den lyder over hele landet fra moskeernes minareter i forbindelse med de fem daglige bønner. Den læses i moskeerne og i matam, hvor man hver aften mødes for sammen at recitere en af koranens 30 dele, *juz*, og dermed i løbet af måneden at nå hele koranen igennem. Koranen høres hjemme i de bahrainske gæstestuer, *majlisser*, i bilradioen og på tv på alle kanaler. Den synges fra skolernes højtalere ved skoledagens start og afslutning, i skolegården ved morgensamlingen, og der afholdes konkurrencer i koranrecitation, *tartil*, og -memorisering, *hifz*. Her dyster særligt dygtige elever eller professionelle recitatorer mod hinanden om at levere den smukkeste, mest rørende og fejlfri koranrecitation. Hver dag og nat endnu mere intenst - i endnu større antal, mængde og dybde - frem mod Ramadanens slutning og klimaks, Bestemmelsens Nat. Netop derfor er der denne nat en særlig ekspert til stede i matam. Fløjet ind fra Pakistan for med sit lydefri kendskab til koranen og sin smukke recitation af dens mange små mirakler at bidrage til, at hver enkelt og hele fællesskabet i matam får de bedste muligheder for gennem bøn og recitation at ramme præcis det særlige åbenbaringsøjeblik i Bestemmelsens Nat, hvor koranen først åbenbares for profeten Muhammad. Det øjeblik i natten, hvor alle ens bønner bliver hørt, og store mirakler sker.

Alt kan ske i Bestemmelsens Nat

"Bestemmelsens Nat er bedre end tusind måneder", hedder det i koranen, "I den stiger englene og ånden ned med deres Herres tilladelse, angående hver sag. Den er fred, indtil daggryet bryder frem."

Ved midtvejsfesten i Ramadan, eid-fester og mindehøjtideligheder for imamernes fødsel er gaderne pyntet op med farvestrålende flag, her i landsbyen Kurranah.

Ved sørgehøjtidene er matam, gader og minareter klædt i sort, som her i centrum af Bahraíns hovedstad Manama.

For muslimer får hver bøn, som bedes denne nat, således kraften fra tusind måneders bønner, og rammer man med sine bønner selve åbenbaringsøjeblikket, siges det, at alle ens ønsker og drømme vil gå i opfyldelse. Hvert eneste år i denne nat menes englene at stige ned fra himlen til jorden med Allahs bestemmelser, barmhjertighed og velsignelser for at afgøre skæbnen for hver enkelt muslim i det kommende år. I denne nat, som er fred, *salam*, og velsignelse, *mubarak* tilskrives ingen straffe. Derimod slettes de oprigtiges og bedendes synder, og portene til Allahs tilgivelse står åbne. Det siges endda om denne nat, at den, som i oprigtig bøn holder sig vågen den ganske nat, vil blive tilgivet sine synder, selv

hvis de i omfang svarer til himlens stjerner, bjergenes sten og havenes vand. Lige præcis derfor er shiamuslimer denne nat samlet i matam i intens og langvarig bøn. Antallet af tilstedeværende koraner overstiger langt enhver anden højtid. Forsamlingshusets koraner er distribueret i de to sale, mændenes og kvindernes, og derudover har flertallet af deltagerne i rituallet også medbragt deres egne koraner. I hvert hjørne og sekund reciteres der aftenen og natten igennem udvalgte koransuraer samt personlige bønner, *dua*, og luften er tyk af forventning.

Hos kvinderne sendes der pludselig sakse og ruller af snor rundt. Fra hånd til hånd indtil alle sidder klar med en halv meter snor mellem hænderne. Det er tid til *Jaws-*

han al-Kabir. Bønnen, der med sine 100 kapitler - hver især indeholdende ti af Allahs navne og egenskaber - er en af Bestemmelsesnattens særlige højdepunkter. I fællesskab reciterer kvinderne bønnen. Kapitel for kapitel lovpriser de Allahs mange navne og egenskaber og beder om, at kapitlernes specifikke bønner må gå i opfyldelse. At de må modtage Allahs lyksaligheder, overkomme vanskeligheder, være ved godt helbred, afværge onde øjne, leve i ære og værdighed og opnå succes, lykke og velsignelse. Og for hvert af kapitlerne binder hver kvinde en knude på sin snor og sender et personligt ønske af sted med kollektivets bøn. Kvinderne fortsætter, til alle hundrede kapitler er reciteret, og hundrede

Snoren med 100 knuder, knyttet under bønnen Jawshan al-Kabir.

knuder er bundet på hver snor.

Ganske som koranens vers ikke blot er ord, men små mirakler indeholdende Allahs kraft, er snorens knuder ikke bare knuder. Hver knude bundet i ritualet denne nat rummer på én og samme tid: en personlig bøn og den kvalitet, hvormed bønner er kommunikeret; en potensering af bønner i kraft af kollektivets samtidige bønner og deres kvalitet og antal;

de guddommelige kræfter fra Allahs navne og egenskaber samt kraften og potentialet fra Bestemmelsesnattens Nat. Det er dén snor med dé knuder, som kvinderne efter bønner kommer i deres håndtasker og tager med hjem. Nogle lægger den i en medaljon og bærer den om halsen det kommende år for velsignelse og beskyttelse. Andre binder den om håndledet på en syg, lægger den

på en syg kropsdel eller bruger snoren i forbindelse med nye ønsker, bønner og taksigelser. Alle er de drevet af ønsket om at få del i Bestemmelsesnattens særlige kraft og mirakler.

At erfare koranen

I mændenes afdeling er en gruppe unge i gang med at messe bønner. De er eksperter i koranrecitation og mødes hver uge for at øve sig. De er vant til at recitere for forsamlingen i matam, men i aften på Bestemmelsesnatten er det særligt vigtigt, at de kan skabe den rette stemning og deltagelse. Salen er fuld af flere hundrede mænd og drenge, som sidder på gulvet. Ligesom kvinderne reciterer de også fra koranen og Jawshan al-Kabir, dog uden at binde knuder. Nær sheikhens prædikestol, *minbar*, sidder en mand og fører en bedekrans, *misba*, rundt i en spand vand i takt med recitationen. Muslimer bruger bedekransen til at fremsige bønner og nævne Allahs 99 navne, mens man lader fingrene glide hen over kransens perler. En perle for hver bøn eller hvert navn. Gennem ritualet tilføres vandet derfor dels den kraft, som bedekransen besidder grundet de mange bønner og navne, der er udtalt gennem den, og dels kraften fra recitationen af koranens ord og mirakler samt summen af Bestemmelsesnattens kraft og anstrengelser. Senere distribueres det nu hellige vand blandt ritualets deltagere, som opbevarer, påfører, drikker eller videregiver det for sin beskyttende og helbredende kraft.

Med ét slukkes lyset i matam. Det gør det tit. Særligt i forbindelse med sørgøjtidene ved Imamernes død. Ved disse begivenheder er mørket ledsaget af sorg,

slag på brystet, klagesang og højlydt gråd. Men i denne nat er det anderledes. Vi fejrer en glædelig begivenhed: koranens åbenbaring og natten hvor profeten Muhammads og menneskenes skæbne bestemtes – og fortsat bestemmes. I nattens mørke i matam vender alle sig i bederetningen, *qibla*, mod Mekka. De åbner koranen og hænderne foran sig. Så beder de sammen om at blive udfriet fra ild (helvede) og få Allahs tilgivelse gennem koranens nåde. Derpå tager de hver især koranen på hovedet og appellerer sammen i koranens navn til Allah om at se og anerkende retten og sandheden.

I dét øjeblik opstår et koranskrydsfelt af gudskraft og menneskeskæbne. Nattens mange tanker om årets gerninger og ugeringer; de utallige bønner om tilgivelse og angren af synder; den intense lovprisning af Allah samt de mange ønsker og drømme om guddommelig velsignelse bliver i dette øjeblik en sag mellem Allah og hver enkelt. I dette nu afgøres liv, død, lykke, ulykke, rigdom, fattigdom med videre, og menneskets hjerte åbnes for Allahs velsignelse og bestemmelse af dets skæbne. Mange mener ligefrem, at Allahs ord om det kommende års skæbne kan læses i netop det tilfældige opslag fra koranen, som den enkelte lægger på hovedet. Når man således særligt i denne nat lægger koranen på hovedet - den højeste og rene del af mennesket – er det for at vise Allah, at man ærer og respekterer koranen, sætter den højt og lever efter den. Og denne gestus gengældes ved, at Allah giver den fromme og oprigtige del i koranens lys og mirakler i form af sin tilgivelse, barmhjertighed, lyksalighed og frelse. Blandt shiamus-

limerne i matam på Bahrain er det tydeligt, at øjeblikket rummer en helt særlig atmosfære, og at en ganske særlig erfaring og kraft er forbundet med at bære koranen på hovedet netop i den nat, hvor den blev – og bliver – givet til menneskene.

At tage koranen på hovedet er ganske særligt for Laylat al-Qadr. Men også i andre sammenhænge holder man koranen over sig for dens beskyttende egenskaber. Shiamuslimer fra Bahrain fortæller således, at man før en rejse kan gå under koranen for at modtage dens beskyttelse. På samme vis er mange muslimer under de seneste års opstand i Bahrain, siden oprør i flere arabiske lande brød ud i 2011, gået under koranen forud for demonstrationer mod regimet.

Et øjeblik; en evighed

Som Muhammads skæbne besegles i et øjeblik i en sen natte-time i år 610, besegles hver enkelt muslims skæbne ligeledes i denne nat i år 2004 i en bahrainsk matam. Det er sket en gang for alle, og hvert år sker det på ny: Koranen gives til menneskene, og hvert enkelt menneskes skæbne nedsendes gennem koranen fra Allah i Den Guddommelige Bestemmel-ses Nat. Mennesket er imidlertid ikke kun en passiv modtager i denne nat, men er en aktiv medskaber af sin skæbne. I denne særlige nat har det menneske, der angrer sine synder af et oprigtigt hjerte og beder Allah om tilgivelse, mulighed for at ændre sin skæbne – og tilmed i et guddommeligt øjeblik at få alle sine ønsker og drømme opfyldt og modtage Allahs lyksalighed. Recitationen af koranens vers, de hundrede bønner og knuder på en snor, bedekransens perler, det hellige vand samt det at bære koranen

på hovedet er altsammen porte til Allahs nåde og mirakler.

I ritualet er ting således ikke bare ting, ligesom tid ikke bare er tid. Man mødes ikke blot for at mindes og fejre en mytisk og historisk begivenhed i år 610, men for i nutiden at genskabe åbenbaringsøjeblikket i Bestemmelsens Nat og få del i de mirakler, som denne guddommelige nat rummer. Begivenheden er dermed ikke kun en gentagelse, men vigtigere endnu et potentiale for fornyelse. Netop derfor er Laylat al-Qadr for mange muslimer den vigtigste nat i det islamske år, som en levende nutid, der skaber nye skæbner, virkeligheder og måske derudover mirakler. Det er en nat af afgørende betydning for fortid, nutid og fremtid - et øjeblik, som rummer evigheden. ■

Forslag til videre læsning:

Koranen. Oversat af Ellen Wulff. København: Vandkunsten 2006.

Iman M. Kashi: Shi'isme. Oprindelse, Tro & Praksis. København. Forlaget Hjelm 2012.

Bruce Kapferer: In the event. Towards an anthropology of generic moments. Social Analysis 54 (3) 2010.

VINNI BØGELUND (RELIGIONSVIDENSKAB) OG THOMAS FIBIGER (ETNOGRAFI) HAR LAVET FELTARBEJDE PÅ BAHRAIN I FLERE OMGANGE OG HAR SAMMEN LAVET MOESGAARD MUSEUMS UNESCO SAMLING FRA BAHRAIN (2004-2006, UNESCOSAMLINGERNE.DK/BAHRAIN). DE HAR DERUD-OVER LAVET FLERE FELTSTUDIER I DEN ØVRIGE ARABISKE GOLF, SENEST I 2013 I KUWAIT I FORBINDELSE MED ET TVÆRFAG-LIGT, NORDISK FORSKNINGSPROJEKT OM SHIA-ISLAM OG RELIGIØS AUTORITET.

Alle fotos af forfatterne

'SEPIDEH'

ELLER 'HVORDAN MAN LAVER
EN ETNOGRAFISK BLOCKBUSTER'

af ANNIE THUESEN

Sepideh under Mælkevejen.
Foto: Babak Tafresh.

Berit Madsen. Foto Mikkel Völcker.

” JEG HAR ALDRIG KALDT DET EN ANTROPOLOGISK FILM AF DEN SIMPLE GRUND, AT JEG IKKE HAR LYST TIL AT GÅ IND I DEN DISKUSSION OM, HVORVIDT DET NU VIRKELIG ER ANTROPOLOGISK ELLER EJ OG ALLE DE HER FORSØG PÅ AT OPSTILLE NOGLE KRITERIER FOR DET. MIT VIGTIGSTE ÆRINDE HAR VÆRET AT LAVE DEN BEDST MULIGE FILM. ”

Filminstruktør, Berit Madsen

Sepideh vil være astronaut, men vejen til stjernerne går gennem natlige observationer – og det er ikke så ligetil for piger i det konservative sydlige Iran. Det lærer vi i en dokumentarfilm fra sidste år, der bærer den unge stjernekyggers navn. Filmens instruktør, antropologen Berit Madsen, fortæller her om at kombinere den velkendte fortælling om heltinden, der trodser alle odds for sin drøm, med den etnografiske modvilje mod stereotyper.

Det er nat. En gruppe unge mennesker sidder mellem bjergene og kigger stjerner. De snakker, griner, rager skoldhede kartofler ud af bådet. Pludselig oplyses himlen i et klart, grønt skær. Og euforien bryder løs: "Woow, et stjernesku!" "Det største stjernesku, jeg nogensinde har set!". "Så smukt!", jubler de. Drengene danser deres glæde ud, pigerne ser til med strålende øjne.

Sepidehs mor var ikke helt tilfreds med scenen med stjerneskuddet. Lige lovligt løssluppen, syntes hun. Hendes datter er nemlig en af de iranske teenagere i natten, og mere end det: Hun er den absolutte hovedperson og heltinde i Berit Madsens dokumentarfilm 'Sepideh – Reaching for the Stars' fra 2013.

Nattehimmelen over byen Saadat

Shahr i det sydlige Iran er Sepidehs trøst og håb. Det er stedet, hvor hun føler sig tættest på sin afdøde far og på sit idol, Albert Einstein, som hun skriver til i sin dagbog. Det er stedet, hvor hun finder fred og stedet, hvor hun gør sig de studier, der skal lede hende tættere på drømmen om at blive astronom og astronaut: , som hun skriver til Einstein.

Sepideh med teleskopet, som hun købte for arven fra sin far. Foto: Paul Wilson.

Men under stjernerne findes mørket. Og mørket er den største forhindring på Sepidehs vej mod målet. For unge kvinder i Iran går ikke ud om natten. Det forklarer filmens instruktør Berit Madsen:

"Det er den helt grundlæggende udfordring i Sepidehs liv. At gå ud og kigge stjerner om natten. Hvis hun vil lære, så skal hun derud. Det er ikke bare for at have det sjovt. Den viden, hun har – og hun ved virkelig meget – den har hun fra at kigge stjerner. Et problem, som ikke ville have været der, hvis hun havde været en mand".

Instruktøren er denne dag i marts kommet til Aarhus for at vise sin film for AUs kandidatstude-

rende i visuel antropologi. Tidligere har hun vist den på Sundance Film Festival, Göteborg International Film Festival, the International Documentary Film Festival Amsterdam og en mængde andre steder. Historien om Sepideh er nemlig blevet en ægte dokumentarisk blockbuster.

Det er en usædvanlig skæbne for en etnografisk film, men 'Sepideh' adskiller sig da også fra de fleste andre film i denne genre. For det første er det lykkedes holdet bag filmen at stable et budget på fem millioner kroner på benene, hvilket ikke er mange etnografiske film forundt. For det andet er Berit Madsen ganske vist antropolog

– men hun er først og fremmest filmskaber, forklarer hun efter fremvisningen:

"Jeg har aldrig kaldt det en antropologisk film af den simple grund, at jeg ikke har lyst til at gå ind i den diskussion om, hvorvidt det nu virkelig er antropologisk eller ej og alle de her forsøg på at opstille nogle kriterier for det. Mit vigtigste ærinde har været at lave den bedst mulige film".

Det betyder, at hun i jagten på den gode historie har måttet slagte nogle af den etnografiske traditions hellige køer - så som at påvirke historiens gang mindst muligt, eller i det mindste gøre denne påvirkning helt klar i det endelige produkt. Alligevel er det endt med en film, som

Sepideh på sit værelse, hvor 'idolplakater' af Albert Einstein pryder væggene. Foto: Mohammad Reza Jahan Panah.

hun føler, at hun kan stå 100 procent inde for—også som antropolog.

Et klassisk eventyr

For Berit Madsen har målet om at lave en bredt appellerende film først og fremmest betydet, at hun har holdt den centrale storyline helt klar og simpel. Især har hun skruet op for de mytiske kvaliteter i Sepidehs historie:

"Jeg havde alle eventyrets elementer: Heltinden Sepideh og Einstein som den gode fe, modstanderne og hjælperne og det store poetiske drama. Dette menneske, der har et forsoningsprojekt med sin far og det konkrete mål at være astronaut, men også det bredere mål med som

ungt menneske at finde sig selv".

Derfor droppede hun også snart at lave filmen på den klassisk antropologiske måde: med kamera på skulderen og i direkte dialog med dem på skærmen. Det stod i vejen for historiens storhed, mente hun. I stedet har hun klippet sig selv helt ud af filmen, der består af scener mellem Sepideh og menneskene omkring hende. På lydsporet er det Sepideh selv, der læser op fra sin dagbog til Einstein.

Når man som instruktør og etnograf ikke selv kan bryde ind og stille spørgsmål under optagelserne, kræver det, at man hele tiden er et skridt foran, hvis man skal gøre sig håb om at få de helt rigtige scener i kassen:

"Det, som jeg kunne gøre i stedet, var hele tiden at være opmærksom på, hvilke udviklinger der skete i hendes liv på det tidspunkt, og fortløbende have så meget fod på historien for at forstå, hvor hver scene kunne bringe filmen hen", forklarer instruktøren.

Det gjaldt også de scener, der slet ikke var opstået endnu, men som kunne forventes at komme:

"Jeg får hele tiden planlagt min optagelser i forhold til de vigtige momenter. I forhold til det økonomiske (Sepidehs mor har en mark, der ikke giver afkast; red.) er det for eksempel en god idé at filme om foråret, for det er her, du enten får sået eller ikke får sået. Det sker ikke tre

Sepidehs mor og onkel Hadi. Foto: Mohammad Reza Jahan Panah.

måneder senere – det kan godt være, det ikke bliver en konkret scene, men det er det rigtig tidspunkt at lave den scene”.

Det var en tilgang, der krævede tålmodighed. Dokumentaren er filmet over fire år, fra Sepideh er 14 til hun er 18. Men den krævede også, at instruktøren ind i mellem blandede sig i sagernes gang bag kulisserne for at sikre, at eventyret udviklede sig. Og netop denne indblanding, fjernt fra den neutrale observatørrolle, er noget, det antropologiske publikum i Aarhus bider mærke i denne eftermiddag.

Observatør og medspiller
Telefonen ringer. Sepideh tager den. Hendes mor er i gang med at stege

kylling. ”Er det Sepideh?” spørger en kvindestemme. ”Ja, det er mig”. ”Det er Anousheh Ansari”, siger stemmen. Ansari, verdens første, kvindelige rumturist. En rig iraner, som Sepideh tidligere har skrevet til og klaget sin nød over manglen på midler og social accept . ”Jeg ringer fra USA. Jeg fik din email”. ”Er det rigtigt?” ”Jeg sværger”. Sepideh græder: ”Jeg står og taler med en, der har set jorden fra himlen!” Scenen, hvor Sepideh får en opringning fra den gode fe, der faktisk ender med at betale hendes universitetsstudier, rejser et kritisk spørgsmål fra salen. For kan

” DU KAN IKKE LAVE EN FILM OM SANDHEDEN, MEN DU KAN SKABE FILMENS EGEN SANDHED. JEG HAR IKKE ET SCRIPT, MEN JEG VED, HVAD JEG SKAL KIGGE EFTER OG VÆRE OPMÆRKSOM PÅ. ”

det virkelig passe, at kameraholdet helt tilfældigt var der, lige da Ansari ringede?

Ja og nej, forklarer instruktøren. Scenen er ikke rekonstrueret. Men det var heller ikke et tilfælde, at de stod klar med ka-

Nat over Saadat Shahr. Foto: Mohammad Reza Jahan Panah.

meraet. Det var gennem filmholdets netværk, at det lykkedes det at få fat i Ansari's private email-adresse, så Sepideh kunne komme igennem til hende - hvilket hun flere gange tidligere havde prøvet uden held. Og i forventningen om et svar havde holdet i ugevis stået på spring hver gang den unge pige gik til internet-cafeen eller telefonen ringede.

Så antropologen som neutral iagttagere er der på ingen måde tale om, men det bekymrer ikke Berit Madsen:

"Scenen får autenticitet på sine egne betingelser. Så kan man selvfølgelig komme ud i store diskussioner om sandhed overfor ikke-sandhed, autenticitet overfor ikke-autenticitet

– og jeg tror egentlig, jeg er meget et barn af Jean Rouch, der siger, at det handler om filmens sandhed. Du kan ikke lave en film om sandheden, men du kan skabe filmens egen sandhed. Jeg har ikke et script, men jeg ved, hvad jeg skal kigge efter og være opmærksom på".

I det hele taget giver hun ikke meget for den traditionelle antropologiske frygt for at påvirke den proces, der dokumenteres:

"Jeg vil mene, at jo mere vi faktisk aktivt går ind i processen – vel og mærke med viden om, hvad det er vi laver – jo mere kan vi også få de der fløjlschandsker af. Jo mere du trykker folk på maven, jo mere får du også ud af dem".

Berit Madsen mener ikke, det er

i neutraliteten, antropologens berettigelse kommer ind. Det gør den derimod i nuancerne. Og nuancer er der ifølge instruktøren masser af i 'Sepideh'.

Fra makro til menneske

"En pige, der forlader huset på den tid af natten!" siger onkel Hadi til Sepideh. "Du er heldig, at du har overlevet indtil nu!". "Alt, hvad jeg gør, er imod traditionerne!", replicerer niecen. "Naboerne vil altid sladre – har du hørt om hende pigen nede ad gaden, som vil flyve? Som tager ud med drenge om aftenen?". "Præcis!", svarer onkel Hadi. "Hvis du gør noget upassende, så sværger jeg, at jeg slår dig ihjel!".

Anmeldelser af filmen er gang

Sepideh ved observatoriet i Saadat Shahr. Foto: Mohammad Reza Jahan Panah.

på gang vendt tilbage til netop denne scene mellem Sepideh og hendes onkel, og scenen afføder også spørgsmål fra auditoriet i dag. Berit Madsen bliver spurgt, om hun ikke her risikerer at tegne et stereotypisk billede af det 'traditionelle' Iran - et forstokket samfund som kun den stærke ener,

Sepideh, kan stå op imod. Med andre ord: Gør instruktøren sig ikke skyldig i antropologens dødssynd: At fastholde stereotyperne i stedet for at udfordre dem?

Det mener hun ikke. Faktisk, argumenterer hun, er det netop det, hun undgår ved at præsentere mennesker af kød og blod som

Sepideh og onkel Hadi, der hver især blot prøver at gøre det, de finder rigtigt:

"Hvis man tager sådan et makroblik og laver en film om præstestyret overfor nogle unge, der er ude at demonstrere i gaderne, så bliver du heroppe på det lidt fastlåste plan. Men du kan også gå ned og se på

» Der går ikke en dag eller en nat uden jeg drømmer om at svæve i rummet. »

de folk, der repræsenterer de dynamikker på det mere familiemæssige og nære plan. Som onkel Hadi. Han er jo ikke ond, men fordi han er mand og onkel, der lever i det konservative område dernede, så har han en vis forpligtigelse. Og så ser vi, hvordan han forvalter den”.

I løbet af filmen bliver det da

også sværere og sværere at fastholde et entydigt billede af Hadi som kold og forstokket – for eksempel når man ser ham oprigtigt glæde sig med Sepideh, da hun forelsker sig i og forlover sig med en mand, der støtter hendes astronaut-drømme.

Det er ganske vist scenen med

dødsstruslen, som har fået mest medieopmærksomhed, men det holder ikke Berit vågen om natten, fortæller hun senere. Faktisk har hun selv opmuntret det ved at gøre denne scene central i filmens trailer. For hvis man ikke tør lokke folk til med det dramatiske, så får man heller ikke åbnet deres øjne for det mere nuancerende, forklarer hun:

”Hvis vi som antropologer vil lave film, der kommer ud på det store marked, så skal vi også lære at være købmænd. Der bliver nødt til at være noget spænding, selv i en dokumentarfilm. Og der tænker jeg, at hvis vi kan sælge vores film, så folk faktisk kommer ind og ser dem, og så dér kan bringe dem ind i den historie, man faktisk gerne vil fortælle, så synes jeg ikke, vi skal være for stolte til det”.

Og det er hendes egen fornemmelse, at hun har haft succes med at skabe et nuanceret billede i 'Sepideh' – selv af trusselsscenen:

”Folk har været meget interesseret i den scene, men de har også været meget interesseret i at vide, om han virkelig ville dræbe hende eller ej – de har været meget interesseret i at få den foldet ud og få mine kommentarer omkring den. Og det synes jeg jo i sig selv viser, at folk ikke bare tager tingene så simpelt”. ■

ANNIE THUESEN ER UDDANNET I ANTHROPOLOGI FRA UNIVERSITY OF ST ANDREWS OG JOURNALISTIK FRA AARHUS UNIVERSITET/JOURNALISTHØJSKOLEN.

BERIT MADSEN ER UDDANNET FILMINSTRUKTØR FRA ATELIER VARAN I PARIS SAMT KANDIDAT I ANTHROPOLOGI OG ETNOGRAFI FRA AARHUS UNIVERSITET. 'SEPIDEH' ER HENDES FØRSTE LANGE DOKUMENTARFILM. DEN BLEV UDSENDT I 2013 OG VARER 90 MINUTTER.

DE, DER SIG I

af MARIANNE BACH MOSEBO

I Moroto Town i den nordøstlige region, Karamoja, Uganda, forbindes mørket og natten med fare. Hvor man tidligere sørgede for at være indenfor i sit hjem ved mørkets frembrud, er der de seneste år sket forandringer, der har gjort byen til et sikrere sted. Regeringssoldaternes patruljer holder fareelementerne nede, ligesom at introduktionen af elektrisk lys i en større del af byen så at sige har skubbet mørket til et senere tidspunkt. Der er imidlertid opstået en ny type kriminel, som bruger mørket til at begå deres kriminalitet. Denne type kriminelle anses som noget utroligt farligt og umoralsk, netop fordi de bevæger sig i mørket.

Af tenen er i fuld gang i Camp Swahili. Fra baren ved siden af vores hjem tordner musikken, som den gjorde det i går, og som den vil gøre igen i morgen. "I'm not a gold digger", overbeviser Jackie Chanduri sine fans om, og sniger man sig til et kig gennem hullet i muren, ser man folk danse tæt. Vi er blevet vant til det. Den samme playliste udnytter de fem timers strøm fra syv til midnat hver aften. Omkring midnat forsvinder lyset og med et (shiiut) slukker musikken. Så er det sove-

BEVÆGER NATTEN

Solnedgang set fra gaden, jeg boede på i 2012. Foto, Peter Busk Sehr.

tid. Det første kvarters tid lytter vi til fulde folk udenfor, slagsmål, høj latter, skænderier mellem mænd og kvinder, der alligevel ikke var enige om aftalen for natten og boda boda'ernes (motorcykel taxi) motorer, der henter og bringer dem, der har råd til det. Så dør stemmerne og lydene langsomt ud. Moroto Town sover i mørke og stilhed.

Ved femtiden begynder lyden af den nærliggende vandpumpe. Lyden (Eh yh.. eh yh.. eh yh) minder os om de unge drenge, der

tjener penge på at hente vand til folk som os. Med solopgangen vågner resten af gaden op: Folk snakker, råber og griner, metallåse rasler mod metaldøre, metaldøre skraber mod porøse cementmure, geder bræger, høns klukker, boda bodaer kører børn i skole, lyden af en terning, der rystes i en lille plastikbeholder og kastes hårdt mod et ludobræt. Lydene trækker mig hver morgen ud af sengen.

En nat vågner jeg ved totiden og indser, at hvis jeg ikke bevæger mig

ud til latrinet nu, bliver det en lang nat. Jeg går over gården med lygten pegende mod jorden. Jeg stopper. Der er noget, der har forstyrret mørket. Jeg kigger op mod stjernerne, der lyser smukt og intenst, som de kun gør på steder, hvor kunstigt lys ikke forstyrrer dem. Så kommer det igen: Et lysglimt reflekteres over muren, der beskytter vores lille beboelseskompleks. Så bryder hundene natte-stilheden: ow ow ooooo-ow... ow ow oooooow. Jeg skynder mig ind og låser døren. Lytter til mørket.

Forandringer i natten

Camp Swahili er en bydel af Moroto Town, som er regionshovedstad i Karamoja regionen i det nordøstlige hjørne af Uganda. Bydelen huser såvel fattige som middelklassefolk. Her finder man byens marked, en del små butikker,

barer og madsteder. Det omtales som "hertet af Moroto Town". Det er her, man primært finder det pulserende natteliv. Jeg boede i Camp Swahili i mine phd-feltarbejder i 2011 og 2012. I mit feltarbejde til mit kandidatspeciale i 2007 boede jeg i en anden bydel, men lavede en del af mit feltarbejde i Camp Swahili. Denne artikel handler i høj grad om en forskel, jeg oplevede, da jeg vendte tilbage efter fire år i forhold til bevægelser udenfor efter mørkets frembrud: Såvel mine informanternes

Udsigt til bjergene fra vores gård. Mit hus kan spottes til venstre og latrinerne til højre.

egne bevægelser som dem, man kalder *ngulu alotok nakwaree*, de der bevæger sig i natten.

Karamoja-regionen er Ugandas fattigste region. Det tørre landskab og upålidelige regnfald gør landbrug svært, så karimojongerne er traditionelt et pastoralfolk. Kvægtveri har været en del af livet siden tidlige tider, omend spydene med tiden blev erstattet med automatiske våben. Regeringen har siden det britiske protektorats tid forsøgt at pacificere karimojongerne primært ved brug af

militær magt. De seneste år har bragt forandringer sikkerhedsmæssigt, og flere af de tidligere kvægtyve laver andre ting disse dage. Karamoja erklæres ofte som sikkert, fredeligt og under lov og orden. Denne artikel handler om mørket og stilhedens funktion og betydning et sted, der undergår store forandringer.

I Karamoja forbindes mørke med fare, og bevæger man sig i mørket er man enten farlig eller udsætter sig selv for fare. Jeg blev klar over, hvor rodfæstet dette er,

en aften jeg sad med en gruppe af venner og drak lokalbryg. De kom til at snakke om borgerkrigen i Norduganda:

Jason: "Det er ikke så mærkeligt, at Kony plejede at slå så mange ihjel deroppe. Stedet er ensomt og græsset er højt. Man vil opdage, at folk bare bevæger sig i natten"

En stemme i mørket bekræfter: "De bevæger sig i natten (...) Det er deres kultur"

I Karamoja er der ikke kultur for at bevæge sig om natten. Det er om natten, at man nemt mister li-

vet. Thomas beskriver i sin bog fra Nordkaramoja, hvordan en ung man mister livet under et kvægtyveri. Han og hans familie får ingen sympati fra deres nærmiljø, fordi han gjorde det om natten (1965). Bevæger man sig om natten er man enten farlig eller udsætter sig selv for fare. *Ngulu alotok nakwaree* betyder "de, der bevæger sig om natten" og er et emisk udtryk for en ny type kriminelle. De står i modsætning til tidligere tiders kriminelle, kvægtyvene, fordi de afhænger af mørket for at begå deres røverier.

Når natten og mørket udskydes

I mit feltarbejde i 2007 skulle man typisk nå hjem, inden mørket faldt på. Man lukkede og låste både døre og vinduer og skærmede sig dermed fra bevægelser og lyde, der rumsterede derude i natten. Natten startede, når solen gik ned, og lyset sluttede. Kun de, der havde råd til petroleumslamper, kunne udskyde natten en smule. Jeg husker derfor en gåtur hjem fra en af de sjældne aftener, hvor vi var ude senere end klokken 20. Vi havde været til fest på byens store hotel, hvor generatoren havde holdt gang i det elektriske lys. To af mine venner og informanter fulgte mig hjem. Mine to ledsagere virkede nervøse. Vi gik i stilhed, selvom hjemture sædvanligvis var en god anledning til udveksling af historier og information. Da vi kom til krydset af hovedvejen, den sidevej jeg boede på, og en vej, der førte ud af byen, bad Sean mig om at dække mig til med mit sjal. Jeg undrede mig, men han forklarede, at min hud lyste op i mørket. Vi bevægede os i mørket, og eftersom vi ikke var farlige, var vi i fare for dem, der var. Det gjaldt om ikke at tiltrække sig opmærksomhed, og mørket og stilheden blev vores eneste beskyttelse mod de potentielle andre, der bevægede sig i mørket. Under mit feltarbejde i 2007 blev der dagligt udvekslet historier om episoder med skud, vold og tyveri, og man opførte sig derefter. Dengang brugte unge kvægtyve stadig byen som en korridor til deres togter efter kvæg. De efterlod sig helst ikke vidner. Der var ligeledes fare for at rende ind i soldaterne, der skulle beskytte mod krigerne fra landsbyen, da de skød oftere og mere tilfældigt end krigerne (og ikke altid var

ædru, hvis man skal tro rygterne).

Aftenerne i mine feltarbejder i 2011 og 2012 blev til gengæld ofte meget længere, som mine informanter også beskriver det: Peter: Sikkerheden er ok.

Marianne: Der er ingenting, du er bange for... måske når du går om natten?

Peter: (Bevæger hånden i benægtelse)... Fordi nu, fordi sikkerheden er der. Ja patruljerne er der nu. Tiden nu, (hvor) jeg går hjem, finder man, at patruljerne allerede er der, og nogle gange finder man dem når... når de er gået på patruljer deroppe (peger mod bjerget) eller ned til Naitakwae Primary School (peger den anden vej) (...) Så det var slemt (førhen). Det er kun for nyligt, at Moroto blev godt. Du kan bevæge dig selv til midnat, et ...

Gabriel: Så nu er sikkerheden der, fordi vi har UPDF der, men de år, på det her tidspunkt, burde du ikke engang gå til til Katanga (bydel i udkanten af Moroto Town), fordi der ikke var sikkerhed... Nu... sikkerheden er nu ok.

Marianne: Så der er sikkerhed nu i byen, så du kan nu bevæge dig alene selv efter det er mørkt?

Gabriel: Du kan nu bevæge dig... nu endda op til et om natten (...), fordi de dage, når det nåede... selv hvis natten kun lige var indtrådt, var alle nu i sit hus...

Gabriel og Peter bekræfter min beskrivelse, da Peter henviser til, hvordan sikkerheden tidligere var dårlig i Moroto Town, og Gabriel nævner, at man skulle være hjemme, når natten lige var startet, dvs. ved mørkets frembrud. De beskriver begge to, hvordan man nu kan bevæge sig frit til midnat eller et. Tidsrummet og bevægelsesrummet er udvidet. Aftenerne foregår

Udsigt til bjergene fra vores gård lige før, solen forsvinder helt.

ofte udenfor hjemmet, og natten er blevet udskudt til senere.

I Peters og Gabriels udsagn finder man to årsager, der har medvirket til forandringerne i forholdet til natten. For det første beskriver Gabriel og Peter hver især, hvorfor de mener, at sikkerheden i Moroto er så meget bedre, nemlig UPDF's [Uganda People's Defence Force] patruljering i og omkring byen om natten. Soldater patruljerer byens udkant natten igennem for at beskytte mod usikre elementer udefra, ligesom patruljer

ses i nattelivet til at tage sig af andre problemer. Soldater i natten er ikke en ubetinget glæde, men folk er generelt enige om, at de medvirker til at gøre Moroto Town til et sikrere sted at være om natten. Generelt er det langt sjældnere, at man hører lyde og bevægelser udenfor i mørket, selv efter støjen fra nattelivet har lagt sig, og folk har låst sig inde i deres hjem. Det var derfor, jeg blev overrasket, da jeg så lysglimt og hørte hundeglam den nat i 2012. I 2007 havde jeg slet ikke bevæget

mig ud for at gå på latrinet.

For det andet er det ikke et tilfælde, at Gabriel og Peter begge sætter tidspunktet, hvor bevægelser udenfor hjemmet må ophøre, til midnat eller klokken et. Som det beskrives i casen i starten er dette tidspunktet, hvor byens elektricitet lukkes ned, og det kunstige lys forsvinder. Den anden forandring fra 2007 til 2012 er, at en større del af Moroto Town nu oplever elektrisk lys fra solen går ned og til midnat. Som en anden informant siger, da han beskriver

usikkerheden i byen tidligere: "Og nattelyset (night lights) var der ikke i Moroto, så alle der skulle være trygge, skulle være hjemme".

Der er altså ikke sket en forandring i synet på mørket, og at bevægelser i natten er farlige. Der er til gengæld kommet kunstigt lys til, der udskyder natten til senere, og når natten så indtræffer, så er der patruljer, der holder bevægelser i natten nede i så høj grad som muligt. Mine informanter bevægede sig så vidt som muligt heller ikke de mørke steder i Moroto. Som

en informant fortalte mig, var det bedre at gå en omvej hjem i lyset end en smutvej i mørket. Der var jo stadig nogen, der bevægede sig i natten. Det var dem, der brød mørket og stilheden den nat, jeg beskriver i starten.

De, der bevæger sig i natten

(Phoa phoa phoa), sådan beskriver Gabriel lyden af slag mod væggen i sit semi-permanente hus den nat, jeg havde hørt hundene: "I mit hjem bankede *illonyetta* på i går nat. Jeg råbte: 'Politi! Politi! De er her! De er her!' Så begyndte Apuun også at råbe, og ham manden, som er lam i den ene hånd, råbte: 'Lad dem komme! Vi er klar!'. Mine to informanter, Gabriel og Apuun og deres nabo havde kun en mulighed, da nogen forsøgte at bryde ind i deres hjem den nat, nemlig at fremstå som en gruppe, der var stærkere end dem derude. Det lykkedes dem. Ved en senere lejlighed fortæller Gabriel og Apuun historien igen, og jeg siger: "De løb væk?". De to griner og siger ja. Apuuns ansigtsudtryk skifter så. Hans mund bliver en streg og hans pande rynker: "Dine børn er indenfor. Din kvinde er indenfor. Erono! Det er slemt!". Apuun og Gabriel var rystede over begivenheden. Ligesom jeg havde de vænnet sig til, at det var sjældent, at der var nogen, der bevægede sig i mørket. De tyve, der forsøgte at bryde ind, var ikke ligesom tidligere tiders kvægtyve. De var en ny og fremmed type kriminelle.

Gabriel kalder dem for *illonyetta*. Ordet kommer fra ordet *mosquito nets* og referer til en begivenhed, hvor folk havde fået myggenet i forbindelse med et NGO-projekt. Om natten kom tyve og

truede sig til at få nettene udleveret. Det var altså folk, der vidste, hvad deres ofre lå inde med. Min informant, Losiro, der bor i landsbyen, men arbejder som bilvasker i byen, bliver en dag irriteret på sin kollega, Simon, der fortæller, at *raiders* (kvægtyve) havde forstyrret dem forleden nat. De var kommet og havde "åbnet hegnet", som man siger. Losiro vifter med hånden og siger: "Det der er bare nattens banditter (night thugs)". Losiro, der tidligere selv har været kvægtyv, bliver irriteret over, at Simon bruger ordet for kvægtyve, for disse tyve er af en anden karakter.

Traditionelt set, når de unge mænd i deres funktion som krigere (når de ikke var fædre, brødre, mænd, venner, landmænd, kvægejere), drog på togt, drog de langt væk hjemmefra, og det er en af forskellene til i dag. I dag er tyven højst sandsynligt kendt i ens nærmiljø, og tyven skal derfor sørge for ikke at blive set: "Ligesom damen, der sælger sprut... De ved hun sælger det, så de kommer om natten. Al forretning angriber de", siger Losiro. "Vi ved, de er fra nærmiljøet, for hvis de var langt væk fra, hvordan kan de så vide, hvad folk har?". Da jeg spurgte Losiro, om de maskerer sig, svarede han: "De sidder i mørket og lader ikke nogen identificere sig". Losiro specificerer, at det er banditter, der bruger mørket til deres kriminalitet. Det uhyggelige opstår i og med, at det er folk fra ens nærmiljø. Det er nogen, man kender i dagslyset, men som bruger mørket til at maskere sig om natten. Kvægtyvene drog traditionelt langt væk og angreb fremmede.

Det nye og fremmede kommer i øvrigt frem under et interview,

Moroto Town set fra oven.

hvor min oversætter bliver optaget af at finde det rette ord til mig:

Oversætter: De mennesker, Marianne, ser du ligesom i Kampala (Ugandas hovedstad), de mennesker som overfalder folk om natten eller de mennesker, der tager ting i byen, eller den slags mennesker.... Jeg ved ikke, hvordan man kalder de mennesker på engelsk. Vi kalder dem *ngiwayai*. Det er et Kiswahili ord.

Marianne: I har ikke et navn for

dem på NgaKarimojong?

Oversætter: Selv karimojongerne kalder dem *ngiwayai*. Men jeg ved ikke, hvad de kalder de folk i byen for resten. Er det der på engelsk? Jeg ved ikke, hvad de kalder byfolk, der bevæger sig i natten, bare at... røveri.... Lad os sige røvere...

Det er altså et nyt fænomen. Det er noget fremmed, uden for kultur, som man ikke rigtigt kan sætte ord på i Karamoja. Man har

faktisk slet ikke et ord for det på NgaKarimojong og tyer til et fremmedsprog, Kiswahili, for at udtrykke det. Det fremmede anses ofte som farligere end det kendte.

Den umoralske tyv

Røverne, som skjuler sig i mørket for at stjæle fra deres naboer, er ugleset af mine informanter. Selv forhenværende kvægtyve, der førhen var årsag til, at folk måtte

blive indendørs efter mørkets frembrud, betragter disse røvere som værende umoralske. Det er umoralsk tyveri. Det er ikke, fordi kvægtyveri ikke betragtes som forkert på sin vis, og særligt af folk som er født og opvokset i byen, men kvægtyveriets moralitet skal findes inden for et andet moralsystem (Howell 1997): Et moralsystem, hvor det at stjæle fra ukendte fjender langt væk hjemmefra for at få flere køer har sin egen lo-

gik, sit eget rationale. Moralitet handler ifølge Kleinman om det, der virkeligt betyder noget (Kleinman 2006). Det moralsk rigtige er dermed at opretholde de vigtigste værdier i livet. I Karamoja er to af de vigtigste værdier kvæg og så det nærmiljø, som er så vigtig for ens overlevelse (Mosebo 2008). Derfor, når man traditionelt tog langt væk fra ens nærmiljø for at stjæle kvæg, ofte for øvrigt i dagslys, var det indenfor rammerne af den lo-

kale moralske logik. Når man derimod stjæler fra sit nærmiljø og folk man kender, og derfor må bevæge sig i mørket, er man udenfor moral, udenfor kultur. Man er utrolig farlig. Man er de, der bevæger dig i mørket. ■

Forslag til videre læsning:

Howell, S. (1997). *Ethnography of Moralities*. London and New York, Routledge.

Kleinman, A. (2006). *What Really Matters. Living a Moral Life Amidst Uncertainty and Danger*, Oxford University Press.

Mosebo, M. B. (2008). *Looking for life: Violence, power and moral in the lives of youths in the Karamoja region of Northeastern Uganda*. Master's thesis, Moesgaard Library, Aarhus University.

Newell, s. (2006). "Estranged belongings: A moral economy of theft in Abidjan, Côte d'Ivoire." *Anthropological Theory* 6: 179 - 203.

Thomas, E. M. (1965). *Warrior Herdsmen. The absorbing chronicle of an expedition to the tribesmen of northern Uganda*. London and New York, W. W. Norton and Company.

MARIANNE BACK MOSEBO ER CAND. MAG I ETNOGRAFI OG SOCIALANTROPOLOGI FRA ÅRHUS UNIVERSITET I 2008. SIDEN 2010 HAR HUN VÆRET PHD-KANDIDAT VED DANSK INSTITUT FOR INTERNATIONALE STUDIER (DIIS) OG INSTITUT FOR ANTHROPOLOGI, KØBENHAVNS UNIVERSITET. MARIANNE HAR LAVET FELTARBEJDE I UGANDA I 2007, 2011 OG 2012.

Fotos, Peter Busk Stehr

DET TRYGGE NATTELIV

KONTROL, FEST OG SOCIALE GRÆNSEDRAGNINGER I BYENS NATTELIV

I Danmark har undersøgelser af det urbane natlige festrum længe været domineret af postmoderne tilgange, som har beskrevet nattelivet som et domæne hvor etablerede identiteter flyder og sociale og kulturelle grænser overskrides. Som et bidrag til den eksisterende nattelivsforskning sætter denne artikel fokus på, hvordan det urbane natlige festrum, både historisk og i dag, er genstand for politiske visioner og governmentale initiativer. På baggrund af et års feltarbejde blandt dørmænd i Aarhus natteliv beskriver artiklen, hvordan politiserede trygnattelivsindsatser til tider fører til en reproduktion og forstærkelse af kønede, klassemæssige og etniske grænsedragninger og uligheder i natlige festrum.

af THOMAS FRIIS SØGAARD

En lørdag nat i oktober 2010 kommer tre unge mænd i cowboybukser og stramme T-shirts til døren ved natklubben Den Blå Palme i Aarhus. Den ene af mændene rækker sit id-kort frem, men dørmændene, Lars, ryster på hovedet.

Lars: "Beklager drenge, det er ikke jeres aften i aften."

Mand: "Hvorfor ikke?"

Lars: "På grund af sikkerhed!"

Da de tre mænd kort tid efter går videre, siger Lars til mig: "Vi kan ikke lukke sådan nogle gangstere ind. De har en alt for dominerende attitude. Ejeren vil gerne have, at det skal være et pænt og trygt sted, hvor folk føler sig velkomne. Indvandrere som dem der, de skaber en utryk stemning for de andre kunder, ik' (fra feltnoter).

Hver weekend undergår den indre by i Aarhus en dramatisk for-

vandling. Mens butiksassister, familier, turister og ældre handlende langsomt forlader bymidten i de sene eftermiddagstimer, ankommer et nyt klientel i de sene aftentimer. Dette nye klientel består primært af unge, som i jagten på fester, sjove oplevelser, sex, kærlighed og samvær med kammerater søger mod midtbyens bærer, natklubber og cafeer.

Den indre bys natterum er dog

A black and white movie poster for the film 'Godzilla'. The poster features a large, spiky monster (Godzilla) in the foreground, with a city skyline in the background. The sky is dark and filled with bright, vertical streaks of light, suggesting a nuclear or atomic attack. The overall tone is dramatic and intense.

GOZILLA

I BIOGRAFEN 15. MAJ

SE DEN I 3D

AFA JCDecaux

ikke blot et festrum, det er også et "hot spot" og et "hot-time" for uorden, kriminalitet og vold. Som en konsekvens heraf er byens natlige festrum i dag genstand for en lang række ordens- og kontroltiltag, herunder det kontrolarbejde, som udøves af dørmændene på de lokale barer og natklubber. Mens det længe har været dørmændenes funktion at sikre en acceptabel og profitabel social orden på barer og natklubber, er dørmændenes sikkerhedsarbejde i det aarhusianske natteliv i stigende grad blevet centreret omkring et forsøg på at styrke kundernes følelse af tryghed og sikre restaurationsry som trygge festrum.

I de senere år har talen om tryghed og det trygge natteliv spillet en væsentlig rolle i lokal- og nationalpolitiske repræsentationer af det danske natteliv. Ambitionen om at højne borgernes og kundernes sikkerhed og følelse af tryghed har blandt andet udmøntet sig i kampagner og kurser for bartendere i ansvarlig udskænkning. I en lang række danske byer har visionen om det trygge natteliv endvidere givet sig udslag i lokale forsøg på at indføre nultolerance-politikker over for bander, rockere, ballademagere og andre, som anses for at være en potentiel trussel mod folks sikkerhed og følelse af tryghed. I den offentlige debat i Danmark fremstilles tryghed og tryghedsskabende initiativer ofte som apolitiske, nødvendige og tekniske tiltag. Denne artikels argument er dog, at man ikke kan forstå tryghedsinitiativer og indsatser i deres helhed og kompleksitet uden at medtænke, hvordan de er funderet i kønne, etniske og klassebaserede so-

cialle ordner. Artiklen sigter således på at henlede opmærksomheden på, hvordan en overset bagside af trygnattellivsindsatser og dørmænds stigende regulering af adgang på baggrund af betragtninger om kundernes følelse af tryghed kan medvirke til at reproducere og forstærke kønne, klassemæssige og etniske grænse-dragninger og uligheder i danske natlige festrum.

Kontrol og regulering i den industrielle by

I vestlig tænkning har natten længe været associeret med kaos, fare, vold og afvigelse. I tråd hermed beskriver historiker Hugo Matthiessen (1914), hvordan byens mørke nat i det 16. og 17. århundrede udgjorde et særligt reguleringsproblem for danske myndigheder. Natten var derfor genstand for en række kontroltiltag, såsom udstedelsen udgangsforbud og påbud om, at byporten skulle holdes lukket fra solnedgang til solopgang. Tiltag som disse sigtede mod at sikre den natlige bys fred gennem aflukning, stilhed og inaktivitet. Historiker Bernhard Jensen beskriver ligeledes, at nattefreden i Aarhus i det tidlige 19. århundrede blev garanteret af nattevægtere. Nattevægternes opgave var at patruljere i byens mørke gader og slå ned på uordentlige personer og drukkenbolte, hvis rytmer og aktiviteter stred mod princippet om arbejdsstyrkens disciplin, som den stadigt mere betydningsfulde industrielle produktion stillede krav om. Mens nattevægterinstitutionen langsomt forsvandt, resulterede det spirende industrisamfunds strukturelle behov for en disciplineret arbejdsstyrke i det

tidlige 20. århundrede blandt andet i restriktive bevillingslove, som satte strenge begrænsninger for antallet af serveringssteder samt deres åbningstider.

Opfindelsen af det elektriske lys bevirkede, at byens natterum gradvis åbnedes op. Det var dog i vidt omfang transformationer i den globale økonomi og i opfattelserne af det gode ungdomsliv, der var årsag til, at den indre bys natterum fra 1970'erne udviklede sig til et rekreativt og larmende festrum for den brede ungdom. I det postindustrielle samfund blev forbrug, fritid og oplevelser i stigende grad set som centrale elementer for den lokale og urbane økonomiske vækst. I Aarhus førte dette til en gradvis liberalisering af lokale restaurationsplaner og bevillingslove, hvilket muliggjorde en vækst i antallet af barer og natklubber. Mens tilhængerne hyldede liberaliseringen af nattelivet, påpegede skeptikerne, at transformationen af den indre bys nat til en festzone havde medført stigende uro, kriminalitet og vold i den indre by.

Byens natteliv i det post-industrielle samfund

Den gradvise strukturelle liberalisering eller de-regulering af byens natteliv har længe været forbundet med lokale forsøg på at re-regulere byens natlige festrum. I den første del af det 20. århundrede var det således almindeligt, at såkaldte danseinspektører var ansat på lokale dansepavilloner til at opretholde en vis ro og orden. I takt med at antallet af restaurationssteder steg i 1970'erne, udvikledes der en mere løssluppen og grænseoverskridende festkultur. Da politiet hverken kunne eller

ville efterkomme restauratørernes stigende efterspørgsel på sikkerhed og orden, betød det, at grovkornede såkaldte udsmidere blev en synlig del af det danske natteliv. Til trods for udsmidernes til tider hårdhændede fremfærd, så var disse sikkerhedsaktører udtryk for en anden styringsrationalitet, end den som nattevægtterne havde stået for, da de nogle hundrede år tidligere patruljerede de mørke gader i Aarhus. Mens nattevægtternes kontrol var udtryk for en repressiv tilgang til den natlige alkoholbaserede festkultur, så var udsmidernes og de senere dørmænds funktion snarere at skabe optimale rammer for forbruget af alkohol ved at regulere og ekskludere personer, som udgjorde en trussel mod omsætningen og forbruget af alkohol (se også Hobbs et al. 2003).

I de senere år er danske myndigheders strukturelle liberalisering af bevillingslove og nattelivet i høj grad blevet forsøgt balanceret af lokale initiativer, der sigter på at højne borgernes og kundernes sikkerhed og følelse af trykthed i nattelivet. I flere danske byer, inklusiv Aarhus, har dette udmøntet sig i oprettelsen af det formaliserede Tryk Nattelivsnetværk, hvor repræsentanter for de kommunale myndigheder og politi samt en stor del lokale restauratører mødes for at udvikle og koordinere fælles sikkerhedspolitikker. I tillæg hertil er der i Aarhus og i andre danske byer også sket en vækst i uformelle politi- og dørmændssamarbejder. De to typer af netværk fungerer i dag som platforme for offentlige myndigheders forsøg på at ansvarliggøre restauratører og dørmænd. I Aarhus, hvor mit feltar-

bejde foregik, bliver dette i særlig grad gjort gennem brug af retorikker, som fremhæver det gode natteliv som værende det trykthe natteliv samt betoner vigtigheden af, at dørmænd og restauratører håndhæver en nultolerance- og ekskluderingspolitik over for bandemedlemmer, ballademagere og utrykthedsskabende personer i nattelivet.

Opkomsten af neoliberale private/offentlige sikkerhedsnetværker i det danske natteliv har i de senere år haft enorm betydning for reguleringen af natlige urbane festrum. Således er det i dag ikke ualmindeligt, at barer og natklubber markedsfører sig på at være ekstra trykthe steder at feste. Selvom kongstanken bag oprettelsen af samarbejds- og sikkerhedsnetværkene har været at skabe "fælles indstillinger" mellem private og offentlige aktører, så er nattelivets governmentale netværk i dag også domæner, hvor ideer om trykthed forhandles, fortolkes og oversættes til konkrete praksisser af de forskellige deltagende aktører. Dørmænd er interessante i dette lys. Ikke blot er de dørmænd, som jeg lavede feltarbejde blandt, enormt optaget af at sikre kundernes trykthed. Dørmændenes regulering af adgang kan også give et indblik i, hvordan politiserede diskurser og visioner om det trykthe natteliv i dag oversættes i konkrete praksisser, grænsedragninger og i skabelsen af natlige fest- og ungdomsrum.

Trykthed og reproduktion af sociale grænser

I Aarhus er visionen om det trykthe natteliv blandt andet blevet forsøgt realiseret gennem øget samarbejde mellem kommunale

myndigheder, politi, restauratører og dørmænd. En af konsekvenserne heraf er, at dørmændenes kontrolarbejde i stigende grad er blevet centreret omkring eksklusionen af utrykthedsskabende personer fra byens barer og natklubber. (U)trykthed antages ofte at være et naturgivet fænomen, ligesom kontroltiltag, der er iværksat for at sikre trykthed, fremstilles som apolitiske. Vi kan dog ikke forstå trykthedsgørelsen af nattelivet uden at medtænke, hvordan sådanne kontroltiltag er funderet i kønnede, klassemæssige og etniske sociale ordner på gadeplan.

I efteråret 2010 deltog ejeren af natklubben Den Blå Palme sammen med andre lokale restauratører i en offentlig ceremoni på rådhuset i Aarhus. Ceremoniens højdepunkt var da daværende borgmester Nikolaj Wammen overrakte de fremmødte restauratører et officielt Tryk Nattelivscertifikat som bevis på, at de gjorde en særlig indsats for at sikre deres kunders trykthed. I månederne efter ceremonien var ejeren af Den Blå Palme meget optaget af at sikre, at hans natklub var et trykthe sted for kunderne. I bestræbelserne herpå hyrede ejeren nye dørmænd og instruerede dem i, at de skulle håndhæve en nultolerance over for "gangstere" og andre, som skabte en utrykthe stemning. I fem måneder fulgte jeg dørmændene Lars og Bent, når de arbejdede i døren til Den Blå Palme. Under mine observationer af Lars og Bents' adgangsregulerende arbejde var det slående, at de sjældent nægtede adgang til unge mænd, som dørmændene beskrev som "danskere" og "skoledrenge"; det sidste fordi de formodedes at

være studerende på en af de lokale uddannelsesinstitutioner. "Skoledrenge" blev på samme måde som "kvinder" set som del af det foretrukne klientel, hvis følelse af tryghed det var vigtigt at værne om efter Lars og Bents mening. I nærheden af Den Blå Palme lå en anden natklub, som igennem en årrække havde specialiseret sig i at tiltrække internationale udvekslingsstuderende fra det lokale universitet. En del af disse internationale studerende besøgte også jævnligt Den Blå Palme. Lars og Bent betragtede generelt disse internationale studerende som del af det foretrukne publikum, hvorfor disse som oftest blev tildelt uproblematisk adgang og kun meget sjældent blev underlagt intensiveret overvågning. Lars og Bent investerede derimod megen energi i at sikre eksklusionen af personer, som de betegede som "Brian'er" og "gangstere". Selvom Lars og Bent generelt mente, at sådanne personer var mere sandsynlige volds-mænd, fremførte de ofte i vores samtaler, at den primære årsag til disse personers udelukkelse var, at de med deres kropslige attitude og fremtoning underminerede andre kunders følelser af tryghed. Meget lig det amerikanske udtryk "White trash" har termen "Brian" længe været brugt i Danmark som en betegnelse for etnisk danske mænd fra under- eller arbejderklassen og ballademagere. Begrebet "gangster" er af nyere dato, men bruges som oftest til at betegne socialt marginaliserede mænd fra etniske minoriteter, der udviser en præference for en subkulturel stil, som trækker på hip-hop, R'n'B og rap musik. Mens følelsen af tryghed hos etnisk

danske middelklasseforbrugere og internationale elitestuderende i dag står centralt i dørmændenes regulering af adgang, er der meget, som tyder på, at indsatsen for at producere det attraktive og trygge natliv samt den trygge natklub er en proces, der har ført til en styrkelse af klassemæssige og etniske distinktioner, hierarkier og segregering såvel i det aarhusianske som i det danske natliv generelt.

Eksklusionens politiske økonomi

I Danmark har dørmænds konstruktion af natlige urbane festrum gennem regulering af adgang for mænd fra etniske minoriteter længe været genstand for ophedet og politiseret debat. I den offentlige debat og i den sparsomme akademiske litteratur er specielt to forklaringsmodeller ofte blevet brugt til at forklare dørmænds regulering og eksklusion af mænd fra etniske minoriteter. I den ene model fremstilles dørmænds eksklusion som et resultat af dørmændenes formodede fordomsfulde forestillinger. I modsætning hertil fremstiller den anden model dørmændene som rationelle aktører, hvis adgangsregulerende praksis har rod i økonomiske betragtninger og pragmatisk risikohåndtering. Med deres fokus på den individuelle aktør – enten som fordomsfuld eller som en rationel kalkulator – indeholder begge disse forklaringsmodeller en fælles analytisk svaghed, nemlig at de kun i mindre grad henleder opmærksomheden på, hvordan dørmænds skabelse af natlige festrum og eksklusion af bestemte etniske og klassebase-rede sociale grupper er relateret

til større urbane trygheds- og regenereringsprojekter samt til opkomsten af nye neoliberale sikkerhedskomplekser i det danske natliv. ■

Forslag til yderligere læsning:

Søgaard, Thomas Friis (2013) *Door-men. Embodied masculinity and the political economy of security in the Danish nightlife*. PhD-Thesis. Aarhus: Aarhus University, Faculty of Arts, Institute of Culture and Society.

Hobbs, Dick., Hadfield, Phil., Lister, Stuart & Winlow, Simon. (2003) *Bouncers. Violence and Governance in the Night-time Economy*. Oxford University Press, UK

Jensen, Bernhardt. (1979) *Bernhardt Jensen beretter om Århus. Erindringer, natten og mennesker*. Århus: Århus Byhistoriske Udvalg, Universitetsforlag i Århus.

THOMAS FRIIS SØGAARD ER POST.DOC VED CENTER FOR RUSMIDDELFORSKNING, AARHUS UNIVERSITET. THOMAS HAR I FLE-RE ÅR ARBEJDET MED STUDIET AF DEN PRIVATE SIKKERHEDSBRANCHE, NATTELIV, MASKULINITET, VOLD, KROPSLIGHED OG RUSMIDLER. THOMAS HAR LAVET FELT-ARBEJDE BLANDT DØRMÆND, PRIVATE VAGTER, TIDLIGERE BANDEMEDLEMMER OG HAN ARBEJDER NU PÅ AT UDVIKLE ET STUDIE AF UNGE MINORITETSMÆND'S RUSMIDDELBRUG OG FESTKULTUR.

Alle fotos af forfatteren

FRA STEMMEKØB TIL STEMMEGAVER PARLAMENTSVALG SOM UDVEKSLING

Er en stemme 'en gave'? Stemmeafgivning fungerer i Papua Ny Guinea efter gavens og udvekslingens logikker, men disse udfordres, når hemmelig afstemning gør gaven usynlig.

af STEFFEN DALSGAARD

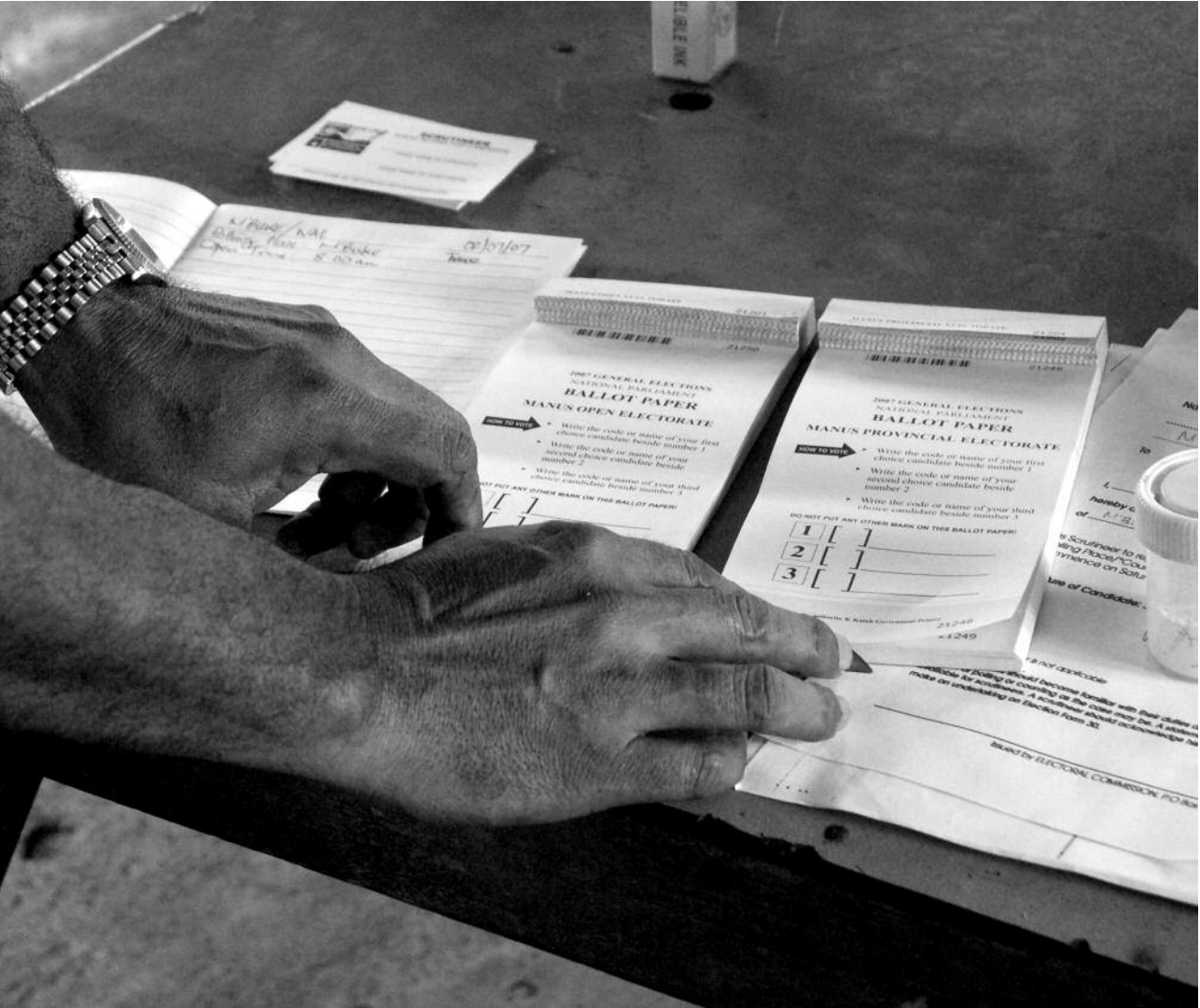
På feltarbejde under et valg
I 2007, da jeg var på feltarbejde i Manusprovinserne i Papua Ny Guinea (PNG), fulgte jeg på nært hold, hvordan parlamentsvalget udspillede sig på den lokale scene. Papua Ny Guinea er med vestlige øjne et relativt ungt demokrati. Landet fik selvstændighed i 1975, men den australske kolonimagt havde allerede i 1950'erne indført lokale råd og i 1960'erne en nationalforsamling, som folk i de mest tilgængelige provinser – herunder

Manus – kunne stille op til. Hovedparten af Manus' nulevende befolkning er dermed vokset op med repræsentativt demokrati.

Manusprovinserne er med sine cirka 50 000 indbyggere den mindste provins i PNG, men ikke desto mindre har den ligesom alle andre provinser en høj andel af politisk ambitiøse borgere. Derfor kender stort set hver eneste af provinsens indbyggere personligt én eller flere kandidater når der er valg om provinsens to sæ-

der i parlamentet. Valget i 2007 var ingen undtagelse, og med 32 kandidater var der også en bred dækning af alle provinsens underdistrikter.

Til dette valg havde den nationale valgkommission genintroduceret valgsystemet 'limited preferential voting', som ikke havde været anvendt siden kolonitiden sluttede. 'LPV', som systemet blev kaldt, gik ud på, at hver vælger selv skulle skrive tre præferencer på stemmesedlen i stedet for blot at

En LPV-stemmeseddel fra valget 2007.

afkrydse navnet på én kandidat. Under optællingen af stemmer, ville man så først tælle alle førstep præferencerne for at se om nogen havde fået mere end 50 procent af disse. Hvis dette ikke var tilfældet (hvilket man på grund af de mange kandidater heller ikke burde forvente), så ville man begynde med at ekskludere den kandidat, som havde færrest stemmer. De stemmesedler, der havde hans eller hendes navn som førstep præference, ville så blive fordelt til de

øvrige kandidater, nu efter hvem der stod som andenpræference. Sådan fortsatte man med at ekskludere og tælle de sekundære og siden tertiære præferencer, indtil én af kandidaterne havde opnået mere end 50 procent af stemmerne.

Der var mange gode grunde til at genindføre LPV-systemet. For eksempel havde man håbet, at det ville mindske den sekteriske konkurrence mellem kandidater og deres støtter, som nogle steder, især i PNGs højland, bidrog til ek-

sisterende stammefejder. I og med at kandidaterne nu kunne opnå at blive valgt på grundlag af anden- eller tredjep præferencer, måtte de nu også appellere til deres rivalers kernevælgere, og alliancer mellem forskellige kandidater og deres vælgergrupper kunne betale sig for at 'bytte præferencer'. Desuden mente valgkommissionen, at 'den rigtige kandidat' nu ville have større chance for at vinde fremfor 'den korrupte kandidat', som nu ikke længere ville have råd til at

En kandidat initierer typisk sin valgkampagne med en storslået udvekslingsfest, hvor de inviterede støtter modtager mad (både tilberedt og rå) samt symbolske goder som betelnødder, der typisk gives som en ydelse, der mobiliserer folk til et bestemt formål.

købe sig til stemmer.

Imidlertid førte LPV-systemet til andre problemer. Det var tydeligt, at hvor folk førhen havde set deres ene stemme som en ydelse, der kunne bruges i en udvekslingsrelation med én kandidat, så opfattede folk de tre præferencer som tre ydelser, de kunne give til kandidater, som til gengæld var under

moralsk og socialt pres for at give en form for modydelse.

Komplicerede udvekslingsforhold

Forholdet mellem vælgere og kandidater i PNG kan bedst (måske endog kun) forstås gennem udvekslingsoptikken. Folk stemmer typisk på en kandidat med hvem man selv eller ens nærmeste har

et langt og gensidigt udvekslingsforhold. Har man ikke et sådant forhold til nogen kandidater, stemmer man ofte på den, som giver én noget til gengæld her og nu, eller til en som har konkrete løfter om (typisk materiel) gevinst i den nærmeste fremtid. Udvekslingslogikken, som skitseret af Marcel Mauss i sit værk *Gaven* fra 1925,

er således tydeligt til stede i kravet om reciprocitet mellem vælgere og kandidater.

Et af de vigtigste principper, der skal være til stede for at gavegivning 'fungerer', er, at modtageren er klar over, at han eller hun har fået en gave, hvilket ligger implicit i forpligtelsen til at skulle modtage gaver. Der ligger i selve accepten af gaven en anerkendelse og midlertidig reciprocitet – nemlig erkendelsen af at selve udvekslingsforholdet er etableret.

Ved et valg er der dog ikke mulighed for at gøre denne erkendelse så længe afstemningen er hemmelig og vælgerens ret til at stemme privat er opretholdt. Denne ret til hemmelig afstemning er samtidig en pligt over for resten af samfundet, eftersom et brud på stemmehemmeligheden ville så tvivl om valgets integritet. Der er selvfølgelig mange gode grunde til at den hemmelige afstemning blev indført historisk set – ikke mindst at en vælger ikke behøver bøje sig for pres eller tvang.

Stemmehemmelighed forudsætter samtidig en tro på det frie individ og dennes frie valg, hvilket selvfølgelig kan udfordres og nuanceres både teoretisk og praktisk – for eksempel hvordan vælgere trods garanti for stemmehemmelighed alligevel kan være manipuleret eller endog føle sig kuet til at stemme på en bestemt måde. For liberale demokratier i den vestlige verden korresponderer den individuelle stemmeafgivning og stemmehemmeligheden til en bestemt accepteret idé om mennesket og ligeledes en bestemt normativ idé om, hvordan politiske handlinger skal finde sted for at have integritet, samt hvilken form for (udvekslings-)objekt en stemme udgør. I

eksempelvis det danske demokrati er det nok ikke helt ved siden af at antage, at stemmer som udgangspunkt ikke fungerer som personlige udvekslingsobjekter, når de gives til en kandidat. Man stemmer som regel i henhold til abstrakte interesser eller ideologier, institutionaliserede i politiske organisationer (uagtet at man for nylig er begyndt at debattere, om der har fundet en personificering af politiske relationer og institutioner sted). Man 'giver' ganske vist en stemme, men kandidaten, der får ens stemme, har ikke nogen moralsk forpligtelse til at gengælde personligt, om end man forventer, at en folkevalgt politiker selvfølgelig varetager de interesser, som hans eller hendes mandat bygger på.

Hemmeligheder og løgne

For folk i Manus er der imidlertid andre sociale forventninger og forpligtelser på spil. Som sagt ses forholdet mellem en kandidat og en vælger som et personligt udvekslingsforhold. Det betyder, at der langt hen ad vejen forventes at være transparens i forhold til, hvem der gør hvad for hvem.

I Manus var der mange kandidater, som 'vendte hjem' fra arbejde i landets større byer for at stille op til valget. De tilbød med andre ord sig selv som kandidater til deres slægtninge i hjemprovinsen. Det var dog ikke alle disse tilbud, der var ønskede. Enten anså man ikke den hjemvendte for at have en chance for at vinde; han eller hun havde måske ikke formået at holde kontakten med slægten ved lige under sit fravær, eller havde ikke levet op til forventningerne om at vende hjem med betydningsfulde gaver til slægtninge og venner. De nærmeste slægtninge følte sig ofte

stadig forpligtede til at stemme på den hjemvendte kandidat, men for andre gav den hemmelige afstemning mulighed for personligt at udtrykke støtte (for ikke at støde kandidaten), men i al hemmelighed stemme på en kandidat, der enten stod dem tættere eller havde lovet dem mere.

Den hemmelige afstemning blev som regel overholdt i Manus (om end ikke nødvendigvis alle andre steder i PNG). Dermed gav den dog samtidig et brud i udvekslingens gennemsuelighed. Kandidaterne vidste ikke hvilke vælgere, der havde stemt på dem, og hvem der havde lovet stemmer men ikke leveret. Nogle vælgere nød på den anden side godt af, at de kunne opsøge forskellige kandidater og tilbyde deres stemme mod enten små konkrete ydelser her og nu eller sågar større gaver, hvis de hørte til den pågældende kandidats gruppe af potentielle kernevælgere. Ingen kunne jo vide, hvem af dem de i sidste ende stemte på.

Andre vælgere – de som havde én kandidat de støttede ubetinget – fandt det til gengæld unfair, at andre borgere skulle have samme adgang til deres kandidats midler og til de statslige goder under den vindende kandidats kontrol. Mange sådanne ressourcer blev anset for at være tilvejebragt af kandidaternes faste støtter, som også selv havde brugt ressourcer på at få ham eller hende valgt.

Der var samtidig tendens til at de, som gennem slægtsled eller personlige venskaber var moralsk og socialt forpligtet på at støtte de mindre kandidater, forsøgte at undgå at lægge sig ud med de kandidater, der stod stærkest, og som var tippet som favoritter. Den

Et centralt element i valgkampagners begyndelse er den officielle nominering og indskrivning af kandidaten på det lokale valgkontor. Nogle kandidater kommer stille og roligt mens andre bliver fulgt til valgkontoret af en stor procession. Denne kandidat valgte en mellemting.

vindende kandidat blev nemlig – igen efter udvekslingens klare logik – set som forpligtet til at give udviklingsprojekter først og fremmest til dem, som havde støttet ham eller hende i valgkampen. Men for kandidaterne var der selvfølgelig spørgsmålet om, hvem der faktisk havde stemt på dem, og hvem der blot havde sagt, at de ville gøre det.

En stemme som udvekslingsobjekt

Hvis man betragter det at give en stemme som en del af en udveksling mellem kandidater og vælgere, så er det som nævnt en udveks-

lingsrelation, der kompliceres af valgets logik som baseret på den hemmelige afstemning. Relationen mellem vælger og kandidat er en relation, der ikke må vises frem som værende en relation. Vælgerne må selvfølgelig hver især frit erklære, hvem de har stemt på, men påstanden kan og må aldrig bevises. Således er en stemme da også ugyldig, hvis den kan spores tilbage til en individuel vælger ved hjælp af andre mærker på stemmesedlen end de allerhøjest nødvendige – uanset om stemmen ellers er afgivet korrekt.

Når 'gaven' overleveres fra giver

til modtager, skjuler den hemmelige afstemning udvekslingsrelationen bag en (lav-)teknologisk kombination af blyant, papir, aflukke og stemmeurne. Disse remedier gør, at vælgerne først individualiseres gennem adskillelse fra andre vælgere både symbolsk og fysisk i aflukket. Dette er en adskillelse, som midlertidigt skærer sociale bånd over, så vælgeren kan vælge 'frit' uden at være under nogen former for pres eller overvågning. Dernæst adskilles og fremmedgøres vælgerne fra deres stemmer, som gennem stemmeboksene bliver anonymiseret på grund af deres

Valgplakater.

ensartethed i forhold til andre stemmer. Når en stemme afgives, gøres det, som de fleste nok er bekendt med, ved at udfylde stemmesedlen som foreskrevet i valginstruksen (i Manus ved at skrive tre præferencer) og lægge den i stemmeboksen, hvor den bliver umulig at skelne fra alle andre stemmesedler på andre parametre end ved valget af kandidater – gavens modtagere. Efter opholdet i stemmeboksene tilhører stemmerne ikke længere en vælger, men en kandidat (eller i Manus' tilfælde faktisk op til tre kandidater).

I Manus er der den komplikation, at selvom alle tre præferencer opfattes som gaver givet til kandidater, så er det i nogle tilfælde ikke alle præferencer, der kommer til at tælle med. Såfremt førstepreferencen for eksempel ender med at blive erklæret vinder, vil anden- og tredjepreferencerne forblive skjult af valgoptællingssystemet. De vil aldrig blive set, og de vil derfor aldrig have effekt.

Når kandidater i Manus således sammenlignede det aktuelle valgresultat med lokale opinionsundersøgelser (udført op til valget ved hjælp af uformelle rundspør-

ger foretaget af slægtninge eller lokale ansvarlige for kandidaternes valgkampagner), så oplevede de fleste kandidater, at de havde fået færre stemmer end ventet. Efter valget i 2007 var der således en del kandidater, som var dybt skuffede over den manglende opbakning. Nogle af dem vendte tilbage til deres jobs i de større byer, mens andre, som var bosiddende i Manusprovincen, nu måtte leve med naboer, som havde lovet dem stemmer, men som de nu ikke følte, at de kunne stole på.

Den hemmelige afstemning afstedkom med andre ord en række

I nogle landsbyer holdes der nøje øje med om alle landsbybeboere har stemt. De to piger sidder foran valgstedet med lister over alle registrerede vælgere i landsbyen og de krydser dem af løbende, som de kommer for at stemme.

brud på den lokale sociale sammenhængskraft i landsbyer, hvor reciprocitet og transparente udvekslingsrelationer blev anset for moralsk gode. De tabende kandidater (og deres støtter) søgte forklaringer i fortællinger om korrupsion: Valgfusk fra valgkommissionens side, og ikke mindst at en del vælgere måtte være faldet for fristelsen til at sælge deres stemmer. Inden valget havde valgkommissionen samt NGO'er som Transparency International (TI) gennem

oplysningskampagner prædikeret om hvad en 'god kandidat' var, og at man som vælger ikke skulle sælge sin stemme, så forventninger og forklaringer af denne kaliber var lette at tilpasse.

Fra stemme som vare til stemme som gave

Især forklaringen om 'stemmekøb' er værd at tage under luppen i denne forbindelse. Folk i Manus forstod stemmekøb som det, der foregik uden for lokalsamfundets

bevågenhed – penge givet af kandidater til lokale ledere under 'private omstændigheder' som for eksempel inden døre i lokale slægtsgruppers mandshuse (eller rettere 'drengehuse' – på pidgin engelsk hausboi).

Slægterne i Manus regnes for patrilineære, og udveksling centres deres derfor ofte på mændenes territorium og omkring de mandlige ledere, der officielt står som besiddere af jorden og ressourcerne. Mandshuset er i denne forbindel-

se symbol på det skjulte – det, der foregår indenfor, vedrører kun slægten og er skjult for andre. Typisk drejer det sig om overlevering af slægtsspecifik viden mellem generationerne, men det kan også være visse traditionelle udvekslinger. I traditionelt øjemed er denne form for privatlivets fred anerkendt, men i forhold til politik, og ikke mindst valg, anses det for en lysky handling, hvis kandidater besøger mandshusene i stedet for at deltage i udvekslinger i det fri, hvor alle kan se, hvad der udveksles.

Her kommer vi til modsætningen mellem Manusfolks opfattelse af stemmekøb, og hvad TI med flere antyder med deres brug af begrebet. For sidstnævnte handler stemmekøb om, at man stemmer på en kandidat, der har givet eller lover at ville give noget til gengæld for stemmen – penge eller andre materielle goder. Ifølge TI bør folk i stedet stemme på en kandidat, der er 'transparent', 'ærlig' og så videre. Med andre ord en række kvaliteter, som TI ser som løsrevet fra materielle goder og udveksling.

Imidlertid bygger stort set alle politiske og sociale relationer i PNG på udveksling, og kun få politikere oplever at blive valgt uden at have givet noget til vælgerne. Om en kandidat er transparent og ærlig bygger på en vurdering af dennes handlinger – underforstået om vedkommende giver gavmildt og åbent. Hvordan kan man ellers vide, om en kandidat er ærlig, hvis man ikke skulle vurdere det på, om han eller hun kan finde ud af at give gaver?

I forbindelse med stemmekøbsdiskussionen er der altså et problematisk skel mellem hvad der forstås ved 'gavegivning' og hvad der forstås ved 'køb/salg'. I PNGs

valglov er forbuddet mod stemmekøb derfor reduceret til at forbyde kandidater at give penge til en vælger og i samme instans sige 'stem på mig'. Det er ikke noget under, at det er svært for kandidater og vælgere at finde ud af, hvad der er tilladt, og hvad der ikke er. Der er til tider modsatrettede sociale og moralske forpligtelser og forventninger om, at man skal være gavmild og give, samtidig med, at man skal gøre det åbent, og at det ikke er alle ting, man må give.

Intet køb uden bevis

Endelig virker begrebet 'stemmekøb' problematisk og endog selvmodsigende i denne kontekst. 'Stemme-køb' var en lokal ('emisk') forståelseskategori brugt til at forklare, hvordan relationer mellem bestemte kandidater og vælgere udformede sig, og samtidig kunne begrebet (for den tabende) bortforklare valgets udfald. Som akademisk begreb er det dog logisk inkonsistent. Et 'køb' forudsætter, at stemmen er en 'vare', og at køberen (kandidaten, modtageren af en stemme) ved, at han eller hun modtager den ydelse, man har betalt for, mens sælgeren ligeledes kan bevise, at man har givet ydelsen, som man fik betaling for. I og med at valget foregår ved hemmelig afstemning, kan gensidigheden i transaktionen på ingen måde bevise. Der er med andre ord en tildidsrelation, der snarere antyder at transaktionen må forstås inden for gavegivingens rammer. Dette er selvfølgelig både et spørgsmål om tillid til at valgsystemet og især valgpersonalet er fair, og at alle stemmer optælles og behandles ens – det vil sige at kandidaten faktisk modtager gaven. Men det er også et spørgsmål om at kandidaten

som modtager stoler på, at vælgeren har givet den gave, som han eller hun påstår, uden at kunne vide det med sikkerhed.

Gaver er, ifølge den franske samfundsforsker Pierre Bourdieu, netop karakteriseret ved (i vores vestlige forståelse og i modsætning til køb/salg af varer) en usikkerhed om, hvorvidt gaven anerkendes som gave, og om hvorvidt den gengældes. Men så længe den hemmelige afstemning respekteres – hvilket den bliver i Manus – så er stemmekøb umuligt, da man ikke kan vide, om man får det, man har betalt for.

I Papua Ny Guinea er det at give en stemme til gengæld en strategisk handling. Denne handling er enten ment som forsøg på at fuldføre giverens moralske fornemmelse for forpligtelse overfor en kandidat, som har givet én noget, eller den er et forsøg på at sikre en fremtidig ydelse fra en kandidat, der måske, måske ikke, bliver valgt, men som man håber vil være gavmild, såfremt han eller hun har succes. ■

Forslag til yderligere læsning:

Bourdieu, Pierre 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press.

Mauss, Marcel 1990. *The Gift*. Norton.

STEFFEN DALSGAARD ER UDDANNET PH.D. I ANTROPOLOGI OG ETNOGRAFI FRA AARHUS UNIVERSITET OG ANSAT SOM LÆKTOR VED IT-UNIVERSITETET I KØBENHAVN. HER ER HAN DEL AF DEMTECH-PROJEKTET, DER STUDERER ANVENDELSEN AF VALGTEKNOLOGI I DANMARK.

Alle fotos af forfatterne

BORDERS OF BELONGING

EXPERIENCING HISTORY, WAR AND NATION AT A DANISH HERITAGE SITE

B O G A N M E L D E L S E

af Anders Sybrandt Hansen

Mads Daugbjerg:
Borders of Belonging: Experiencing History, War and Nation at a Danish Heritage Site.

212 sider, indbundet, illustreret.
Oxford: Berghahn Books 2014.
422 kr.

Dybbøl Mølle har for mange en central plads i den danske historie. Ifølge folkevisdommen var det her, at danske drømme om imperie, og statussen som en mellemstor europæisk magt blev endeligt knust af Bismarcks præjiske hær for 150 år siden. Dybbøl har derfor længe spillet en væsentlig rolle, når det kommer til at definere danskheden, især når den danske identitet skulle skabes i modsætning til det tyske.

Mads Daugbjerg undersøger i sin bog "hvad folk gør ved steder, og hvad steder gør ved folk" på to lokaliteter, hvor historien om 1864 formidles: Sønderborg Slotsmuseum og Historiecenter Dybbøl Banke. Formidlingen på museet vægter oplysningsidealer, det store overblik og korrekthed i de historiske detaljer, mens historiecentret, i romantikkens ånd, fokuserer på gæsternes oplevelser og indlevelse. Til sammen tilbyder de to museer dermed, som enhver god kultisk institution bør gøre, materiale til refleksion for de tekstinteresserede, men også muligheder for indlevelse for de knap så sprogoptagede.

Det er en styrke i Daugbjergs tilgængelige og velskrevne bog, at man som læser i kraft af de to etnografiske felter, på den ene side får et indblik i både de symbolske og politiske betydninger, som Dybbøl tilskrives af forskellige aktører. Og på den anden side får et ind-

blik i den mere romantiske, fænomenologiske kraft stedet udvirker på folk som de *Jydske Landsoldater*, når de rekonstruerer datidens slag. Bogen har hermed meget at byde på for alle, der er interesseret i kulturarv og museal formidling, i national identitet og politiske ritualer, i performativ kultur og historisk genopførelse.

For at begrebsliggøre hvordan Dybbøl officielt har ændret betydning i de seneste år, anvender forfatteren termen 'kosmopolitisk nationalisme'. Dybbøldagen var tidligere udelukkende en national begivenhed. Men det forandredes i 2001, hvor tyske soldater for første gang blev inviteret til at deltage – ubevæbnede – i den officielle march. I den nye politiske kontekst blev formålet med de besejrede danske soldaters heltemod og selvpofrelse skubbet i en ny retning. I de officielle taler var essensen i Dybbøls historie ikke længere forsvaret for det hellige nationale territorium. Det væsentlige i det danske mod var nu, at det kunne bruges i forsvaret for universalistiske, kosmopolitiske værdier såsom frihed, menneskerettigheder og demokrati – side om side med tyske soldater i Nato operationer i den såkaldte krig mod terror. Det er indbegrebet af hvad, forfatteren mener med kosmopolitisk nationalisme: Det danske mod til at kæmpe for alt hvad der er sandt og godt genopfriskes

BORDERS OF BELONGING

Experiencing History, War and Nation at a Danish Heritage Site

MADS DAUGBJERG

MUSEUMS AND COLLECTIONS · Volume 5

i erindringen om Dybbøl, mens de værdier, danske soldater nu siges at kæmpe for, på en og samme tid er universalistiske og indbegrebet af danskhed.

For de *Jydske Landsoldater* er Dybbøls betydning umiddelbart mindre symbolsk. Gruppen fungerer som et stykke levendegjort historie, når de guider gæster rundt

på historiecentret, giver våben-demonstrationer og genopfører slaget i 1864. I bogens sjette kapitel gengives mændenes følelses-mæssige engagement elegant. Når de står ud af deres biler i Dybbøl, fortæller de, at det er ligesom at komme hjem: Her hører de til. Stedet besjæler dem, når de vågner i lejren og ser morgendisken

lette over Vemmingsund. Her er de stolte over at være danskere: "Jeg føler, at vi er en slags bindeled mellem dem, der faldt dengang, og så vores samtid. Jeg oplever en samhørighed med stedet og en besjælethed med stedets ånd og de ting, der skete her".

Som forfatteren viser, er her en kropslig fordybelse på spil. Delta-gerne beskriver deres engagement som en samhørighed med stedet, og med de soldater, som kæmpede der. Men i erfarings-mæssige termer er deres oplevelse fjernt fra hvad, de danske soldater i 1864 oplevede. Deres oplevelse er selvalgt og rekreativ. De er ikke dækket af deres kammeraters blod og indvolde i en rædsels-vækkende konfrontation med død og nederlag, tryllebundet af menneskets destruktionssevne.

Bogen stiller her det fascinerende spørgsmål, hvorfor disse mænd oplever det absolut teatraliske som mere inderligt og mere autentisk end det hverdagslige. Kunne vi forestille os med hjælp fra fx Platon eller Jung, at det netop er den teatraliske dimension som tilfører oplevelsen dybde? Måske er dét andet, deltagerne rækker ud i mod ikke de faktisk historisk eksisterende danske soldater, men i stedet nogle abstrakte idéer som heltemod og selvop-ofrelse. Når alt kommer til alt, er den danske historie om Dybbøl jo netop en tragedie. ■

ANDERS SYBRANDT HANSEN, PH.D. I ANTROPOLOGI. I SIN PH.D. AFHANDLING BEHANDLEDE ANDERS B.L.A. POLITISKE RITUALER I FOLKEREPUBLIKKEN KINA. HAN ER I DAG ANSAT PÅ AARHUS UNIVERSITET, HVOR HAN ARBEJDER PÅ ET PROJEKT OM KINESISKE STUDERENDE I DEN VESTLIGE VERDEN

INDLEDNING	3
LAYLAT AL-QADR	5
Tid og materialitet i Den Guddommelige Bestemmelses Nat AF VINNI BØGELUND OG THOMAS FIBIGER	
'SEPIDEH' - eller 'Hvordan man laver en etnografisk blockbuster' AF ANNIE THUESEN	12
DE, DER BEVÆGER SIG I NATTEN	20
AF MARIANNE BACH MOSEBO	
DET TRYGGE NATTELIV	28
Kontrol, fest og sociale grænsedragninger i byens natteliv AF THOMAS FRIIS SØGAARD	
FRA STEMMEKØB TIL STEMMEGAVER	36
PARLAMENTSVALG SOM UDVEKSLING AF STEFFEN DALSGAARD	
BOGANMELDELSE	44
BORDERS OF BELONGING	
Experiencing History, War and Nation at a Danish Heritage Site AF ANDERS SYBRANDT HANSEN	